

Briuselis, 2018 05 08
COM(2018) 273 final

**KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

**dėl mažų vaikų priežiūros paslaugų plėtojimo siekiant didinti moterų dalyvavimą darbo
rinkoje ir užtikrinti dirbančių tėvų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, taip
pat tvarų ir įtraukų augimą Europoje (Barselonos tikslai)**

Santrauka

Kad priežiūros pareigų turinčios moterys, taip pat vyrai, galėtų dalyvauti darbo rinkoje, labai svarbu užtikrinti galimybes naudotis kokybiškomis vaikų priežiūros paslaugomis, jų prieinamumą ir įperkamumą¹. Aukštos kokybės ikimokyklinis ugdymas ir priežiūra – taip pat svarbi priemonė, siekiant mažinti galimus vaikų socialinės padėties skirtumus² ir nuo mažens ugdyti vaikų pažinimo ir socialinius gebėjimus³.

Dar 2002 m. Barselonoje vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime⁴ buvo pripažinta ši padėtis ir nustatyti tikslai, susiję su galimybėmis naudotis kokybiškomis ir įperkamos ikimokyklinio amžiaus vaikų priežiūros paslaugomis, t. y. du tiksliniai rodikliai: 90 proc. vaikų nuo trejų metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus ir 33 proc. vaikų iki trejų metų amžiaus.

Šios ataskaitos tikslas – įgyvendinant Komisijos komunikatą dėl dirbančių tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros palaikymo⁵ įvertinti, kokią pažangą nuo 2013 m., kai buvo pateikta ankstesnė ataskaita, valstybės narės padarė įgyvendindamos Barselonos tikslus.

28 šalių Europos Sąjungoje iš esmės pasiektas vaikų iki 3 metų Barselonos tikslas – vaikų priežiūros programose dalyvauja 32,9 proc. ES vaikų iki 3 metų, nors tarp valstybių narių esama didelių skirtumų.

Remiantis naujausiais 2016 m. duomenimis, 33 proc. tikslą iš esmės pasiekė 12 valstybių narių, septyniose iš dvylikos valstybių narių vaikų priežiūros paslaugomis gali naudotis 33–49 proc. vaikų, penkiose ES valstybėse narėse – vaikų priežiūros paslaugomis gali naudotis 50 proc. arba daugiau vaikų. Kitose šešiolikoje valstybių narių vaikų priežiūros paslaugomis gali naudotis mažiau nei 33 proc. vaikų, iš jų – dešimtyje valstybių narių vaikų priežiūros programose dalyvauja mažiau nei 25 proc. mažiausių vaikų.

Barselonos tikslas, susijęs su vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus priežiūra, dar nepasiektas. Nuo 2016 m. 86,3 proc. vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus dalyvauja oficialios vaikų priežiūros programose arba lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigas. Taigi, Barselonos tikslą pasiekė dvylika valstybių narių, o likusios šešiolika šio tikslo dar nepasiekė.

Galimybėms naudotis ir naudotimuisi vaikų priežiūros paslaugomis turi įtakos keletas veiksnių, visų pirma teisės aktuose įtvirtinta teisė į vaikų priežiūrą, prieinamumas ir kokybė. Svarbų vaidmenį taip pat atlieka galimybės pritaikyti paslaugas prie tėvų poreikių, įskaitant atstumą iki vaikų priežiūros įstaigų, taip pat prie darbo modelių ir poreikių pritaikomas darbo laikas.

Kadangi moterims tenkančios priežiūros pareigos yra pagrindinė priežastis, dėl kurios moterys aktyviai nedalyvauja darbo rinkoje ir dėl kurios Europa kasmet praranda po 370 mlrd. EUR, 2002 m. Europos Vadovų Tarybos patvirtinti Barselonos tikslai tebėra labai svarbūs ir 2018 m.

¹ Komisijos dokumentas „Strateginė veikla siekiant lyčių lygybės 2016–2019 m.“

² 2013 m. vasario 20 d. Komisijos rekomendacija „Investicijos į vaikus. Padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties“, COM(2013)112 final ir SWD(2017), 258 final.

³ Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginė programa („ET 2020“), OL 2009/C 119/2.

⁴ Pirmininkaujančios valstybės narės išvados, padarytos 2002 m. kovo 15–16 d. Barselonoje vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime.

⁵ 2017 m. balandžio 26 d. Komisijos komunikatas „Dirbančių tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros palaikymo iniciatyva“, COM(2017) 252 final.

1. Politinės aplinkybės

Nepakankamas moterų dalyvavimas darbo rinkoje yra viena iš niekaip neišsprendžiamų problemų, turinčių įtakos visų Europos Sąjungos (ES) valstybių narių darbo rinkai. Bendras vyrų ir moterų užimtumo skirtumas, t. y. vyrų ir moterų užimtumo lygio skirtumas, siekia 11,6 procentinio punkto, o kalbant apie etato ekvivalentą – net 18,2 procentinio punkto⁶. Dėl šio skirtumo ekonomika per metus netenka po 370 mlrd. EUR⁷.

Pagrindinė priežastis, dėl kurios moterys aktyviai nedalyvauja darbo rinkoje, yra tai, kad moterims, palyginti su vyrais, tenka neproporcingai daug priežiūros pareigų. Moterys priežiūros pareigų turi įvairiais gyvenimo etapais, tačiau ypač tuomet, kai augina mažus vaikus. 2016 m. vidutinis vieną vaiką iki 6 metų auginančių moterų užimtumo lygis buvo 9 procentiniais punktais žemesnis už mažų vaikų neturinčių moterų užimtumo lygį, o keliose valstybėse narėse šis skirtumas viršijo 30 procentinių punktų. Kai kuriose valstybėse narėse 25 proc. neaktyvių moterų yra neaktyvios dėl priežiūros pareigų.

Kad priežiūros pareigų turinčios moterys, taip pat vyrai, galėtų dalyvauti darbo rinkoje, labai svarbu užtikrinti galimybes naudotis kokybiškomis vaikų priežiūros paslaugomis, jų prieinamumą ir įperkamumą.

Dar 2002 m. Barselonoje vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime⁸ buvo pripažinta ši padėtis ir nustatyti tikslai, susiję su galimybėmis naudotis kokybiškomis ir įperkamomis ikimokyklinio amžiaus vaikų priežiūros⁹ paslaugomis, t. y. du tiksliniai rodikliai:

valstybės narės turėtų pašalinti kliūtis moterims dalyvauti darbo rinkoje ir, atsižvelgdamos į vaikų priežiūros paslaugų poreikį ir nacionalines tokių paslaugų teikimo sistemas, stengtis iki 2010 m. suteikti priežiūrą

- 90 proc. vaikų nuo trejų metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus ir
- 33 proc. vaikų iki trejų metų amžiaus.

Europos Vadovų Taryba paragino pasiekti šiuos tikslus iki 2010 m. Savo 2013 m. ataskaitoje, kurioje įvertino tuometinę būklę, Europos Komisija padarė išvadą, kad nepasiekti nė vienos amžiaus grupės – vaikų iki 3 metų ir vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus¹⁰ – tikslai.

2013 m. Europos Komisijos ataskaitoje dėl Barselonos tikslų¹¹ pažymėta, kad nuo 2002 m. padaryta tam tikra pažanga, tačiau vaikų priežiūros paslaugų pasiūla vis dar neatitinka Barselonos tikslų ir kad dar reikia daug nuveikti, kad būtų užtikrinamos pakankamos galimybės naudotis vaikų, ypač vaikų iki 3 metų, priežiūros paslaugomis:

- 2011 m. tik šešioms valstybėms narėms pavyko pasiekti abiejų amžiaus grupių (vaikų iki 3 metų ir vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus) tikslus¹²;

⁶ Eurostato darbo jėgos tyrimas, 2016 m.

⁷ Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondo (angl. Eurofound) ataskaita *Vyrų ir moterų užimtumo skirtumas. Iššūkiai ir sprendimai*, 2016 m.

⁸ Pirmininkaujančios valstybės narės išvados, padarytos 2002 m. kovo 15–16 d. Barselonoje vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime, galima rasti adresu http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/71025.pdf.

⁹ Kalbant apie Barselonos tikslus, sąvokos „priežiūra“, „vaikų priežiūra“ ir „oficiali vaikų priežiūra“ apima ir ugdymą, nes vaikai, kol sulaukia privalomojo mokyklinio amžiaus, prižiūrimi ne tik vaikų priežiūros, bet ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Todėl vaikų iki privalomojo mokyklinio amžiaus priežiūros paslaugoms priskiriamos vaikų lopšeliuose ir kituose dienos priežiūros centruose, pavyzdžiui, šeimos darželiuose, profesionalių kvalifikuotų vaikų auklių, dirbančių vaiko namuose, arba nekvalifikuotų auklių teikiamos paslaugos, priešmokyklinis ar lygiavertis privalomasis mokyklinis ugdymas ir centruose po priežiūros įstaigų darbo valandų teikiamos paslaugos. Sąvokos „ikimokyklinis ugdymas ir priežiūra“ ir „priešmokyklinis ugdymas“ šioje ataskaitoje vartojamos kaip sinonimai.

¹⁰ Šioje ataskaitoje, siekiant laikytis Barselonos Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvadų terminų, sąvoka „privalomasis mokyklinis amžius“ reiškia amžių, kurio sulaukus pradedama lankyti pradinę mokyklą, daugumoje šalių – apytiksliai 6 metų.

¹¹ 2013 m. Europos Komisijos ataskaita dėl Barselonos tikslų, galima rasti adresu https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/130531_barcelona_en_0.pdf.

¹² Belgijai, Danijai, Prancūzijai, Švedijai, Slovėnijai ir Jungtinei Karalystei.

- trys valstybės narės pasiekė tik vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus grupės tikslą¹³;
- keturios valstybės narės pasiekė tik vaikų iki 3 metų amžiaus grupės tikslą¹⁴.

Šioje Komisijos ataskaitoje daug dėmesio skirta ne vien tik galimybėms naudotis vaikų priežiūros paslaugomis, bet ir teikiamų vaikų priežiūros paslaugų prieinamumui, įperkamumui ir kokybei.

Iš tikrųjų, kad moterys visapusiškai dalyvautų darbo rinkoje, vaikų priežiūros paslaugos turi būti teikiamos visą darbo laiką, taip pat tėvų darbo laiku ir vaikų priežiūros įstaigų atostogų laikotarpiais. Be to, vaikų priežiūra iš tikrųjų yra viena iš pasirinkimo galimybių tik tuomet, kai dirbančios moterys gali įpirkti tokias paslaugas ir jaustis pakankamai užtikrintos aukšta jų kokybe.

Todėl Barcelonos tikslai ir susiję tiksliniai rodikliai taip pat buvo dar kartą patvirtinti Europos lyčių lygybės pakte (2011–2020 m.) ir nurodyti strategijoje „Europa 2020“.

Be nuolatinės Barcelonos tikslų įgyvendinimo stebėsenos, galimybės naudotis įperkamomis ir kokybiškomis vaikų priežiūros paslaugomis, kaip vienas iš pagrindinių būdų moterų dalyvavimui darbo rinkoje didinti, stebimos per Europos semestro procesą. Tai – ES metinė ekonomikos valdymo sistema, kuria siekiama stebėti problemines ekonomines tendencijas, užkirsti joms kelią ir jas nukreipti kita linkme¹⁵.

Kurdama Europos socialinių teisių ramstį, Komisija 2017 m. balandžio 26 d. patvirtino profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros iniciatyvą, t. y. teisėkūros ir ne teisėkūros priemonių rinkinį. Šiomis priemonėmis modernizuojama dabartinė teisinė ir politikos sistema, kuria reglamentuojamos atostogos dėl šeiminių priežasčių¹⁶, lanksčios darbo sąlygos ir oficialios priežiūros paslaugos, taip pat siekiama šalinti antriesiems šeimoje uždirbantiems asmenims kylančias ekonomines kliūtis, trukdančias ieškoti darbo. Gerinti vaikų priežiūros paslaugų kokybę, didinti jų įperkamumą ir prieinamumą yra svarbūs šios iniciatyvos tikslai, kurių įgyvendinimas nuolat stebimas, tikslingiau renkami duomenys ir skatinama naudotis Europos struktūriniais ir investicijų fondais investicijoms į socialinę infrastruktūrą finansuoti¹⁷.

Įperkamos ir kokybiškos vaikų priežiūros paslaugos padeda ne tik derinti darbą ir šeimos gyvenimą, sudaryti palankias sąlygas moterims dalyvauti darbo rinkoje ir stiprinti lyčių lygybę, bet ir užtikrinti vaikų socialinę ir ekonominę integraciją, taip pat nuo ankstyvo amžiaus ugdyti jų įgūdžius¹⁸.

2013 m. Komisijos rekomendacijoje „Investicijos į vaikus. Padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties“¹⁹, kurią Taryba patvirtino 2013 m. lapkričio mėn., valstybės narės primygtinai raginamos daugiau investuoti į su vaikais susijusią politiką, siekiant stiprinti vaikų teises, mažinti vaikų skurdą ir didinti vaikų gerovę. Ši rekomendacija įtraukta į daug platesnio masto socialinių investicijų dokumentų rinkinį (angl. SIP), kuriame valstybėms narėms pateikiamos politikos

¹³ Vokietija, Italija ir Estija.

¹⁴ Liuksemburgas, Nyderlandai, Ispanija ir Portugalija.

¹⁵ 2017 m. šešioms šalims buvo pateiktos konkrečios rekomendacijos spręsti su vaikų priežiūra susijusias problemas, nes jos, be kitų kliūčių, trukdo moterims dalyvauti darbo rinkoje. 2018 m. vaikų priežiūros klausimas buvo pabrėžtas 17 šalių ataskaitose, daugiausia dėmesio skiriant tokiems konkrečiam šaliai svarbiems aspektams kaip galimybės naudotis vaikų priežiūros paslaugomis, jų įperkamumas ir prieinamumas, taip pat moterų dalyvavimas darbo rinkoje.

¹⁶ Sąvokai „atostogos dėl šeiminių priežasčių“ priskiriamos motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogos, taip pat prižiūrinčiųjų asmenų atostogos.

¹⁷ Žr. 2017 m. balandžio 26 d. Komisijos komunikatą „Dirbančių tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros palaikymo iniciatyva“, COM(2017) 252 final.

¹⁸ Aukštos kokybės vaikų priežiūros svarbos įrodymų taip pat pateikta įgyvendinant keletą mokslinių tyrimų projektų, finansuojamų ES mokslinių tyrimų septintosios bendrosios programos ir programos „Horizontas 2020“ (6-asis visuomenės uždavinys „Europa besikeičiančiame pasaulyje. Įtrauki, novatoriška ir mąstanti visuomenė“) lėšomis. Įgyvendinant šiuos projektus nagrinėjamas ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros vaidmuo mažinant nelygybę ir skurdą ir užtikrinant vaikų gerovę ir vystymąsi, taip pat įvairių vaikų priežiūros galimybių pasirinkimas, atsižvelgiant į šeimos ypatumus (socialinius, ekonominius, kultūrinius veiksnus) ir įvairias institucines aplinkybes.

¹⁹ Žr. SWD(2017) 258 final.

rekomendacijos dėl socialinių investicijų visais gyvenimo etapais. Joje pabrėžiama, kad yra daug įrodymų, jog vaikai, kurių socialinė padėtis nepalanki ir kurie naudojami vaikų priežiūros paslaugomis, rečiau nebaigia vidurinės mokyklos ir rečiau tampa bedarbiais ir taip išvengia daug kitų socialinių problemų.

Be to, 2009 m. Švietimo, jaunimo, kultūros ir sporto taryba, remdamasi Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strategine programa („ET 2020“)²⁰, patvirtino švietimo ir mokymo lyginamuosius standartus, įskaitant vaikų nuo 4 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus²¹ ugdymo standartą. Pagal šį lyginamąjį standartą arba tikslą ne mažiau kaip 95 proc. vaikų nuo 4 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus turėtų dalyvauti ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros programose²². Strateginės programos „ET 2020“ tikslas – tobulinti nacionalines švietimo ir mokymo sistemas, kad ES taptų konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių ekonomika pasaulyje.

Be Barselonos tikslų, Komisija nuolat stebi, kaip įgyvendinami strateginėje programoje „ET 2020“ nustatyti švietimo ir mokymo tikslai, įskaitant vaikų nuo 4 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus ugdymo tikslą²³. 2017 m. ji nustatė, kad apskritai Europos Sąjungoje ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros programose dalyvauja 94,8 proc. vaikų. Todėl galima laikyti, kad strateginės programos „ET 2020“ tikslas iš esmės pasiektas. Atsižvelgdama į šias išvadas, Komisija savo komunikate dėl profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros paskelbė, kad peržiūrės dabartinę strateginės programos „ET 2020“ tikslą. Šį sumanymą ji patvirtino savo 2017 m. lapkričio 17 d. Komunikate dėl europinės tapatybės stiprinimo²⁴, kuriame pasiūlė išplėsti šį tikslą ir siekti, kad ikimokyklinio ugdymo programose dalyvautų 95 proc. vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus. Atlikus tokią peržiūrą dabartinis Barselonos tikslas, susijęs su vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus grupe, būtų padidintas 5 proc. Be to, Komisija įsipareigojo apsvarstyti vaikų priežiūros sistemų kokybės klausimą.

2018 m. gegužės mėn. Komisija pateikė pasiūlymą dėl Tarybos rekomendacijos dėl aukštos kokybės ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų, kuris įtrauktas į Švietimo srities dokumentų rinkinį²⁵, ir Komisijos tarnybų darbinį dokumentą. Šio pasiūlymo tikslas – skatinti ir remti valstybių narių pastangas didinti savo ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų prieinamumą ir gerinti jų kokybę. Jis grindžiamas samprata, kad ankstyvaisiais asmens gyvenimo metais aktyviausiai formuojami pagrindiniai įgūdžiai ir mokymosi gebėjimai, galintys daryti didelį poveikį vėlesnėms išsilavinimo ir užimtumo galimybėms, platesnio mato gyvenimo laimėjimams ir pasitenkinimui gyvenimu.

2017 m. lapkričio 17 d. valstybės narės patvirtino Europos socialinių teisių ramstį, kuriuo pripažįstama oficialios vaikų priežiūros struktūrų svarba. Viena iš šio ramsčio priemonių yra socialinių rodiklių suvestinė, kurią rengiant stebima, kaip įgyvendinamas šio ramsčio 11-asis principas, susijęs su vaikų, visų pirma vaikų iki 3 metų, priežiūra.

²⁰ Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginė programa („ET 2020“), OL 2009/C 119/2.

²¹ Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginėje programoje („ET 2020“) privalomuoju mokykliniu amžiumi laikomas amžius, kurio sulaukus pradedama dalyvauti privalomojo pradinio ugdymo programose.

²² Švietimo ir mokymo strategijoje vartojamas terminas „ikimokyklinis ugdymas ir priežiūra“ ir Barselonos tikslų dokumentuose vartojamas terminas „vaikų priežiūra“ šioje ataskaitoje vartojami kaip sinonimai.

²³ Europos Komisijos 2017 m. švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis, žr. adresu https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017_en.pdf.

²⁴ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Europinės tapatybės stiprinimas per švietimą ir kultūrą. Europos Komisijos įnašas Geteborgo vadovų susitikime, 2017 m. lapkričio 17 d.“, COM(2017) 673 final.

²⁵ Komisijos pasiūlymas dėl Tarybos rekomendacijos dėl aukštos kokybės ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų.

Remiantis pirmiau pateikta informacija matyti, kad, siekiant užtikrinti galimybes naudotis įperkamos ir aukštos kokybės ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugomis, siekiama trijų pagrindinių tikslų:

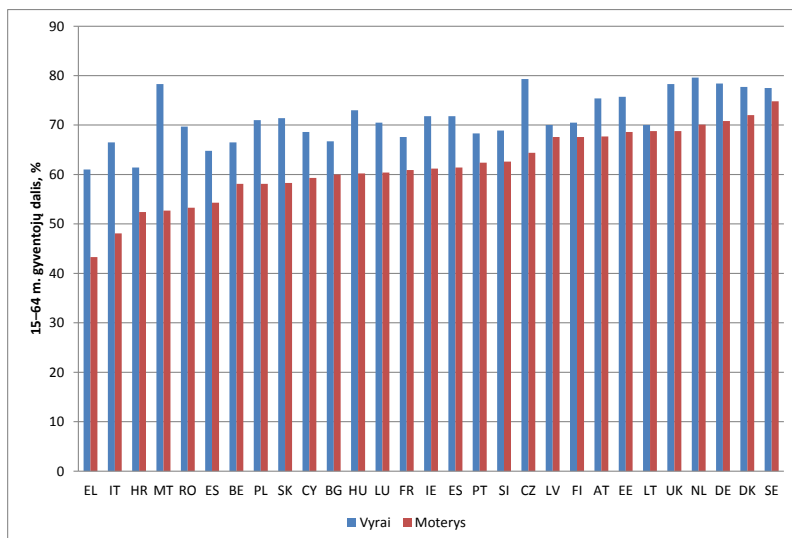
- vaikus auginančioms moterims suteikti daugiau galimybių dalyvauti darbo rinkoje;
- ugdyti ikimokyklinio amžiaus vaikų pažinimo ir socialinius gebėjimus;
- didinti vaikų iš palankių sąlygų neturinčių šeimų socialinę įtrauktį²⁶.

Šios ataskaitos tikslas – įgyvendinant Komisijos komunikatą dėl dirbančių tėvų ir prižiūrinių asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros palaikymo įvertinti, kokią pažangą nuo 2013 m., kai buvo pateikta ankstesnė ataskaita, valstybės narės padarė įgyvendindamos Barselonos tikslus. Remiantis šiuo įvertinimu, taip pat išvados, kad strateginės programos „ET 2020“ tikslas iš esmės pasiektas, matyti, kad galbūt atėjo laikas apsvastyti galimybę atlikti bendrą ir nuoseklią visų vaikų iki privalomojo mokyklinio amžiaus grupių tikslų peržiūrą.

2. Vaikų priežiūros svarba siekiant didinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje

Nors moterys ėmė aktyviau dalyvauti darbo rinkoje, visose ES valstybėse narėse tebėra moterų ir vyrų dalyvavimo darbo rinkoje skirtumų. 28 šalių Europos Sąjungoje šis skirtumas siekia 11,6 procentinio punkto, o kalbant apie etato ekvivalentą – 18,2 procentinio punkto. Šis skirtumas mažiausias Lietuvoje (2 proc.), o didžiausias – Maltoje (27 proc.).

[1 pav. 15–64 metų moterų ir vyrų užimtumo lygis 2016 m., proc.]

Šaltinis – 2016 m. darbo jėgos tyrimas.

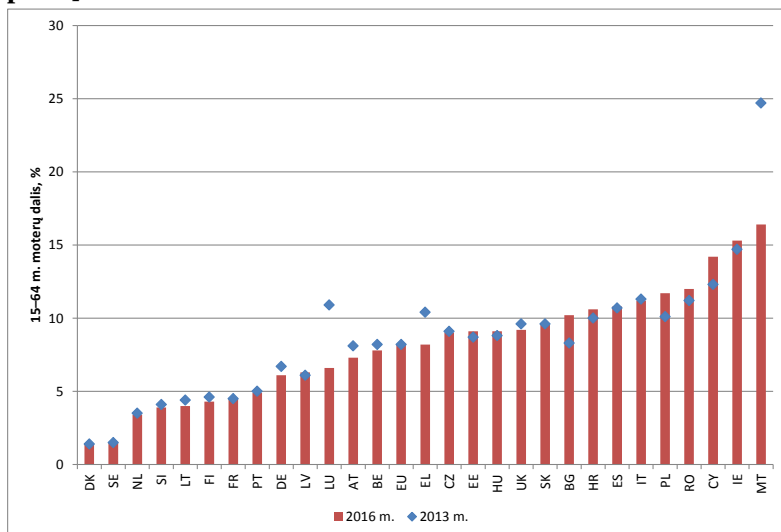
Vyrų ir moterų užimtumo skirtumą ir priežiūros pareigas sieja glaudus ryšys.

Net jeigu daugumoje valstybių narių modelį, kai vyras yra šeimos maitintojas, pakeitė dviejų šeimoje uždirbančių asmenų (kai abu partneriai dirba visą darbo laiką) arba dalinio šeimos maitintojo (kai vienas partneris dirba visą, o kitas – ne visą darbo laiką) modeliai, vyrų ir moterų skirtumai neaktyvumo ir darbo ne visą darbo laiką srityse tebėra dideli: ne visą darbo laiką dirba 31 proc. moterų ir 8 proc. vyrų. Daugiausia ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų yra Nyderlanduose: ne visą darbo laiką dirba 76,4 proc. moterų ir 26,2 proc. vyrų.

²⁶ 2013 m. Rekomendacijos „Investicijos į vaikus. Padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties“ įgyvendinimo rezultatų apžvalga, SWD (2017) 258 final.

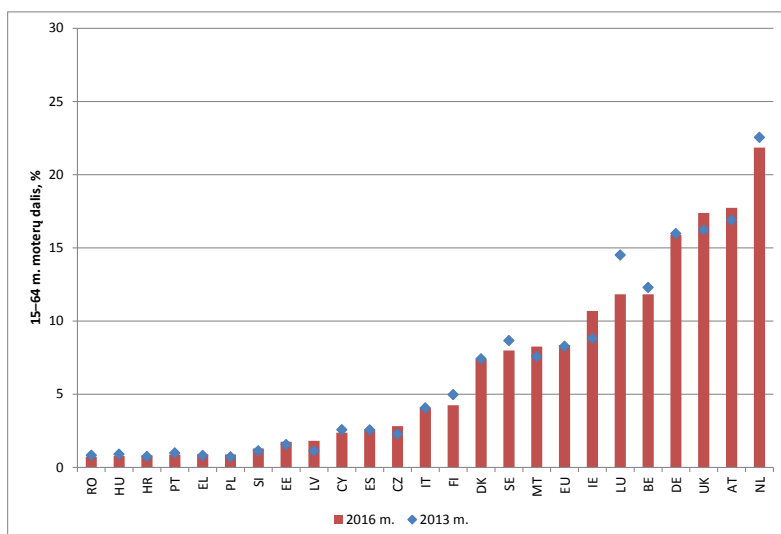
Valstybių narių skirtumai labai akivaizdūs tuomet, kai nagrinėjamos priežastys, dėl kurių moterys pasitraukia iš darbo rinkos arba dirba ne visą darbo laiką (1 ir 2 pav.). Iš tikrųjų, daugiau kaip 10 proc. moterų Maltoje, Airijoje, Kipre, Rumunijoje, Lenkijoje, Italijoje, Ispanijoje, Kroatijoje ir Bulgarijoje yra neaktyvios dėl asmeninių įsipareigojimų arba pareigų šeimai, daugiausia susijusių su vaikų arba neįgalių suaugusiųjų priežiūra (žr. toliau pateikiamą 2 pav.). Be to, daugiau kaip 10 proc. moterų Nyderlanduose, Austrijoje, Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje, Belgijoje, Liuksemburge ir Airijoje dėl priežiūros pareigų dirba ne visą darbo laiką (žr. toliau pateikiamą 3 pav.).

[2 pav. Dėl asmeninių išpareigojimų ir pareigų šeimai (vaikų arba neįgalių suaugusiųjų priežiūra ir kitos pareigos šeimai arba asmeniniai išpareigojimai) neaktyvių moterų dalis, proc.]

Šaltinis – darbo jėgos tyrimas (2006–2013 m.).

[3 pav. Dėl asmeninių išpareigojimų ir pareigų šeimai (vaikų arba neįgalių suaugusiųjų priežiūra ir kitos pareigos šeimai arba asmeniniai išpareigojimai) ne visą darbo laiką dirbančių moterų dalis, proc.]

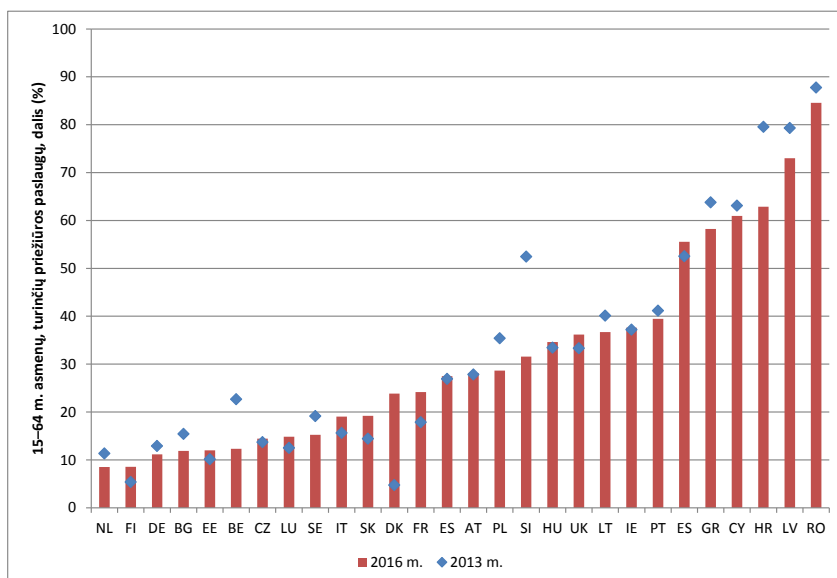

Šaltinis – darbo jėgos tyrimas (2006–2013 m.).

Išsamiau išnagrinėjus pagrindines neaktyvumo ir darbo ne visą darbo laiką priežastis matyti, kad apie 20 proc. priežiūros pareigų turinčių asmenų yra neaktyvūs arba dirba ne visą darbo laiką dėl nepakankamos priežiūros paslaugų infrastruktūros. Dėl šios priežasties neaktyvių arba ne visą darbo laiką dirbančių asmenų dalis svyruoja nuo daugiau kaip 80 proc. Rumunijoje ir Latvijoje iki daugiau kaip 30 proc. Kroatijoje, Kipre, Graikijoje, Ispanijoje, Airijoje, Portugalijoje, Lietuvoje, Vengrijoje, Slovėnijoje ir Lenkijoje ir iki mažiau nei 10 proc. Nyderlanduose, Suomijoje ir Švedijoje.

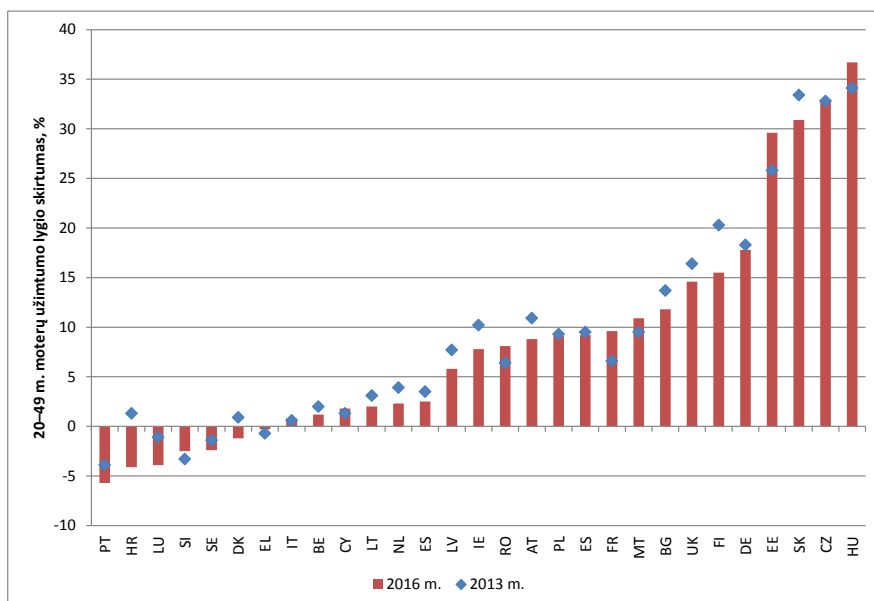
[4 pav. Dėl priežiūros pareigų neaktyvių arba ne visą darbo laiką dirbančių moterų, kurios nurodė, kad trūksta tinkamų priežiūros paslaugų, dalis, proc.]

Šaltinis – darbo jėgos tyrimas (2006–2013 m.).

Nepakankama vaikų priežiūros infrastruktūra turi įtakos moterų dalyvavimui darbo rinkoje. Tai, kad neigiamas tėvystės poveikis moterų užimtumui yra didelė problema, pripažįstama Vengrijoje, Čekijoje, Slovakijoje, Estijoje, Vokietijoje, Suomijoje ir Jungtinėje Karalystėje²⁷.

[5 pav. Tėvystės poveikis moterų užimtumui, proc.]

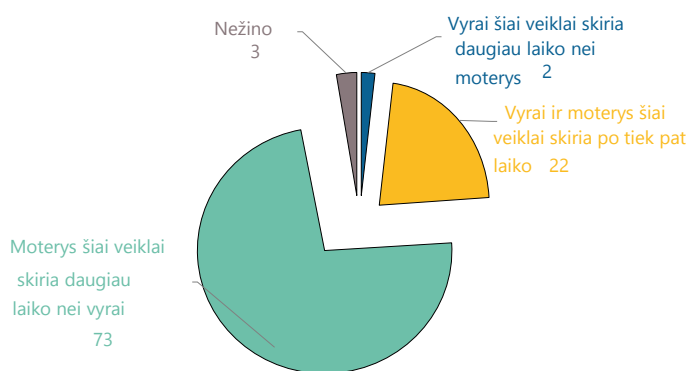
Šaltinis – darbo jėgos tyrimas (2006–2013 m.).

Mažiau aktyvus moterų dalyvavimas darbo rinkoje ir nepakankama oficialios vaikų priežiūros paslaugų infrastruktūra taip pat siejami su įprastu moterų vaidmens visuomenėje suvokimu. Beveik trys ketvirtadaliai Europos Sąjungos piliečių tvirtina, kad moterys skiria daugiau laiko namų ruošos darbams ir su priežiūra susijusiai veiklai negu vyrai. Tokį požiūrį dažnai lemia visuomenės normos,

²⁷ Žr. atitinkamas 2017 m. per Europos semestrą pateiktas šalių ataskaitas, kurias galima rasti adresu https://ec.europa.eu/info/publications/2017-european-semester-country-reports_lt.

pagal kurias moterims priskiriamas pagrindinių vaikų ir namų ūkį prižiūrinčių asmenų vaidmuo. Remiantis neseniai atliktu „Eurobarometro“ tyrimu, daugiau kaip keturi iš dešimties europiečių (44 proc.) mano, kad svarbiausia moters pareiga yra rūpintis namais ir šeima. Trečdalyje ES valstybių narių taip manančių asmenų yra 70 proc. ar daugiau²⁸. Beveik trys ketvirtadaliai apklaustųjų nurodo, kad moterys namų ruošos darbams ir su priežiūra susijusiai veiklai skiria daugiau laiko negu vyrai. 22 proc. apklaustųjų mano, kad šiai veiklai vyrai ir moterys skiria po tiek pat laiko. Vis dėlto, keičiantis kartoms, pamažu keičiasi ir padėtis. Jauniausi respondentai šiek tiek dažniau teigia, kad vyrai ir moterys namų ruošos darbams ir su priežiūra susijusiai veiklai skiria po tiek pat laiko: taip mano 26 proc. 15–24 metų respondentų ir 21 proc. 40 metų ir vyresnių respondentų.

[6 pav. Kuris iš toliau išvardytų teiginių apie namų ūkiuose tenkančią namų ruošos darbų ir su priežiūra susijusios veiklos dalį, jūsų manymu, labiausiai tinkamas šiais laikais? (ES, proc.)]

Šaltinis – specialusis „Eurobarometro“ tyrimas Nr. 465 (2017 m.).

Iš šio tyrimo rezultatų matyti, kad visose valstybėse narėse dar reikia daug nuveikti. 2017 m. Europos lyčių lygybės institutas paskelbė lyčių lygybės indeksą, kuriame pabrėžiama, kad, kalbant apie laiko, kurį vyrai ir moterys skiria priežiūrai, namų ruošos darbams ir socialinei veiklai, pusiausvyrą, dvylikos šalių rodikliai, palyginti su padėtimi prieš dešimt metų, suprastėjo. Tik kas trečias vyras kasdien gamina maistą ir atlieka namų ruošos darbus, o dauguma moterų (79 proc.) tai daro kasdien. Vidutinis ES lyčių lygybės indekso įvertinimas – 66,2 balo, taigi ES dar reikia daug nuveikti, kad taptų lyčių pusiausvyrą grindžiama visuomene²⁹.

Apmokamą darbą dirbantys vyrai ir moterys taip pat nevienodai dalijasi priežiūros paslaugas. Iš 2015 m. Europos darbo sąlygų tyrimo matyti, kad namų ūkiuose, kuriuose mažiausias vaikas yra jaunesnis nei 7 metų, moterys vidutiniškai per savaitę apmokamą darbą dirba 32 valandas ir nemokamą – 39 valandas, o vyrai – atitinkamai 41 ir 19 valandų³⁰. Nors tiek vyrai, tiek moterys, turėdami vaikų, dirba daugiau nemokamo darbo valandų, kiekvienam iš jų tenka po toli gražu nevienodą namų ruošos ir priežiūros pareigų dalį. Tokia padėtis išlieka visą gyvenimą, be kita ko,

²⁸ 2017 m. specialusis „Eurobarometro“ tyrimas Nr. 465 „Lyčių lygybė 2017 m.“ (EBS 465), galima rasti adresu

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2154>.

²⁹ Per pastaruosius dešimt metų šis įvertinimas padidėjo tik keturiais balais. Europos lyčių lygybės instituto (angl. EIGE) ataskaita „2017 m. lyčių lygybės indeksas. Lyčių lygybės Europos Sąjungoje 2005–2015 m. įvertinimas“ (angl. *Gender Equality Index 2017 – Measuring gender equality in the European Union 2005-2015*), galima rasti adresu <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/gender-equality-index-2017-measuring-gender-equality-european-union-2005-2015-report>.

³⁰ Šeštasis Europos darbo sąlygų tyrimas, Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondas (angl. Eurofound), 2016 m., galima rasti adresu <https://www.eurofound.europa.eu/surveys/european-working-conditions-surveys/sixth-european-working-conditions-survey-2015>.

baigiantis profesiniam gyvenimui. Todėl tokios pareigos gali daryti didesnę poveikį moterų profesiniam gyvenimui.

Dėl prieinamų ir įperkamų kokybiškų vaikų iki 3 metų priežiūros paslaugų trūkumo dar labiau įtvirtinamas nelygiavertis moterų, kaip prižiūriniųjų asmenų, vaidmuo. Europos nevyriausybinių organizacijų tinklas COFACE³¹ – pabrėžia šio klausimo svarbą ir siūlo tris būdus, kaip būtų galima padėti moterims užsitikrinti profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą: 1) skirti finansinių išteklių, kad būtų galima įvairiais būdais padėti tėvams; 2) sudaryti šeimai palankias darbo sąlygas; 3) užtikrinti prieinamas, kokybiškas ir įperkamas vaikų priežiūros paslaugas.

Prieinamų vaikų priežiūros paslaugų trūkumas turi didelės įtakos vaikus auginančių moterų galimybėms toliau dirbti³². Neseniai atlikto Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) tyrimo rezultatais patvirtinama, kad vaikų priežiūra ir moterų dalyvavimas darbo rinkoje glaudžiai susiję:

*Įperkamos ir aukštos kokybės ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugos, teikiamos pakankamai valandų per savaitę, gali padėti kelti moterų dalyvavimo darbo rinkoje lygį. Dirbantys tėvai, visų pirma motinos, yra linkę dažniau pasitraukti iš darbo rinkos arba dirbti mažiau valandų, kad galėtų atlikti su vaikų priežiūra susijusias pareigas, ypač tuomet, kai vaikai yra maži. Todėl moterims reikia aukštos kokybės ir įperkamų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugų, kad jos galėtų grįžti į darbą įsitikinusios, jog jų vaikais tinkamai rūpinamasi, taip pat kad būtų galima užtikrinti didesnę profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą.*³³

Todėl greta tokių svarbių priemonių kaip patrauklios atostogos dėl šeiminių priežasčių ir šeimai palankios darbo sąlygos, pritaikytos prie darbuotojų asmeninio gyvenimo, taip pat mokesčių ir išmokų sistemos, kuriomis antrasis šeimoje uždirbantis asmuo skatinamas dirbti, labai svarbų vaidmenį atlieka paslaugos, kuriomis tėvams padedama užsitikrinti profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą. Įgyvendinant Barselonos tikslus siekiama sustabdyti šį užburtą ratą, dėl kurio moterys negali vienodomis sąlygomis su vyrais dalyvauti darbo rinkoje. Be to, šeimai palanki politika taip pat gali padėti pakeisti mažėjančio vaikų gimstamumo Sąjungoje tendenciją.

3. Barselonos tikslo, susijusio su vaikais iki 3 metų, įgyvendinimas

Nuo tada, kai Europos Sąjungoje pradėta stebėti, kaip įgyvendinami su vaikų priežiūra susiję tikslai, pirmą kartą 28 šalių Europos Sąjungoje apskritai pasiektas vaikų iki 3 metų priežiūros tikslas. 2016 m. pasiektas bendras 32,9 proc. lygis.

Vis dėlto, kaip matyti iš toliau pateikiamos lentelės, kurioje apžvelgiama vaikų iki 3 metų priežiūros paslaugų infrastruktūra, esama labai didelių valstybių narių skirtumų.

³¹ COFACE (2017), *Who cares? A study on the challenges and needs of family carers in Europe* (liet. *Kam tai rūpi? Asmenų, prižiūriniųjų šeimos narius, patiriamų sunkumų ir jų poreikių Europoje tyrimas*).

³² G. Espingas-Andersen 2009 m. pažymėjo, kad dėl paslaugų, padedančių moterims užsitikrinti profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, trūkumo įsitvirtins arba bevaikė ir mažo vaisingumo, arba mažų pajamų ir žemo užimtumo lygio visuomenė. 2010 m. J. De Heneu, D. Meulders ir S. O'Dorchai išnagrinėjo įvairių 15 ES valstybių narių viešosios politikos kryptį, skirtą vaikų turinčioms poroms, kurių abu partneriai yra šeimoje uždirbantys asmenys, įskaitant vaikų priežiūros paslaugas, vaikų priežiūros atostogas, mokesčių lengvatas ir pinigines išmokas, poveikį. Jie padarė išvadą, kad didžiausią įtaką moterų dalyvavimui darbo rinkoje daro viešosios vaikų priežiūros paslaugos. 2013 m. C. Ehrel ir M. Guergoat-Lariviere išnagrinėjo pavienių ir institucinių veiksmų poveikį moterų užimtumo lygiui 22-ose valstybėse narėse ir nustatė, kad oficiali vaikų priežiūra (kvalifikuotos vaikų auklės arba viešosios vaikų priežiūros paslaugos) ir darbas ne visą darbo laiką daro teigiamą poveikį moterų užimtumui.

³³ EBPO (2017), *Starting Strong* (liet. „Gera pradžia“), galima rasti adresu <http://www.oecd.org/education/starting-strong-2017-9789264276116-en.htm>.

2016 m. 33 proc. tikslą iš esmės pasiekė 12 valstybių narių: Danija, Nyderlandai, Švedija, Liuksemburgas, Portugalija, Prancūzija, Belgija, Slovėnija, Ispanija, Italija, Vokietija ir Suomija. Septyniose ES valstybėse narėse (Vokietijoje, Suomijoje, Italijoje, Ispanijoje, Slovėnijoje, Belgijoje ir Prancūzijoje) vaikų priežiūros paslaugomis gali naudotis 33–49 proc. vaikų (žr. žalia spalva pažymėtus langelius). Penkiose ES valstybėse narėse (Danijoje, Nyderlanduose, Švedijoje, Liuksemburge ir Portugalijoje) vaikų priežiūros paslaugomis gali naudotis 50 proc. arba daugiau vaikų (žr. mėlyna spalva pažymėtus langelius). Danija, pasiekusi beveik du kartus didesnę tikslą (70 proc.), yra absoliuti šios srities lyderė.

Kitose šešiolikoje valstybių narių padėtis kiek prastesnė. Iš oranžine spalva pažymėtų langelių matyti, kad šešiose ES valstybėse narėse (Maltoje, Estijoje, Airijoje, Jungtinėje Karalystėje, Latvijoje ir Kipre) vaikų priežiūros paslaugomis gali naudotis 25–33 proc. vaikų iki 3 metų. Dešimtyje valstybių narių vaikų priežiūros programose dalyvauja mažiau nei 25 proc. mažiausių vaikų (žr. raudona spalva pažymėtus langelius). Tarp šių šalių yra Graikija, Lenkija, Čekija ir Slovakija, kuriose šis rodiklis neviršija 10 proc.

Apibendrinant galima pasakyti, kad su vaikų iki 3 metų priežiūra susijęs Barselonos tikslas Europos Sąjungoje iš esmės pasiektas. Tai pavyko padaryti daugiausia todėl, kad tokios paslaugos plačiu mastu teikiamos šį tikslą pasiekusiose valstybėse narėse.

[1 lentelė. Oficialios vaikų priežiūros įstaigas lankančių vaikų iki 3 metų dalis, proc.]

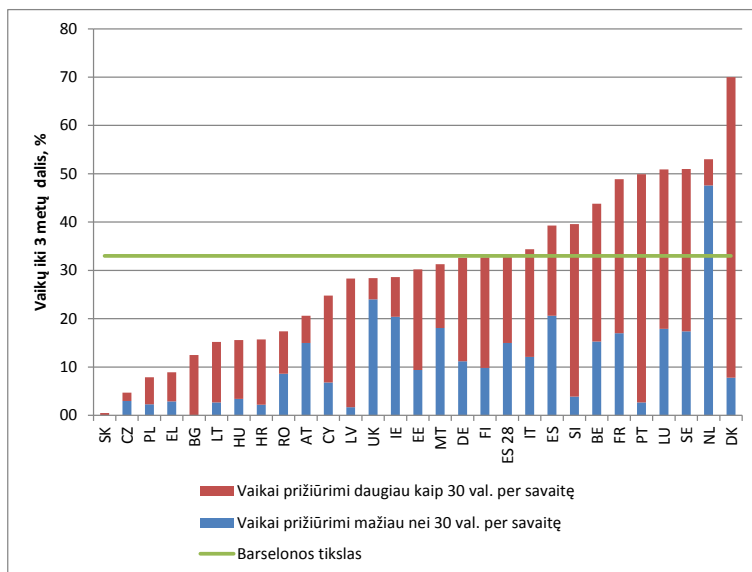
ŠALIS / METAI	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
Europos Sąjunga (ES 28)	29	27	27	28,4	30,3	32,9
Danija	74	67	65	69,6	77,3	70,0
Nyderlandai	52	46	46	44,6	46,4	53,0
Švedija	51	52	55	56,8	64,0	51,0
Liuksemburgas	44	48	47	49,0	51,8	50,9
Portugalija	35	34	38	45,0	47,2	49,9
Prancūzija	44	40	39	39,5	41,7	48,9
Belgija	39	48	46	48,8	50,1	43,8
Slovėnija	37	38	39	37,4	37,4	39,6
Ispanija	39	36	35	36,9	39,7	39,3
Italija	25	21	22	22,9	27,3	34,4
Suomija	26	29	28	33,2	32,5	32,7
Vokietija	24	24	28	27,5	25,9	32,6
Malta	11	17	20	18,2	17,9	31,3
Estija	19	18	21	19,4	21,4	30,2
Airija	21	31	29	27,4	30,6	28,6
Jungtinė Karalystė	34	27	30	28,9	30,4	28,4
Latvija	16	23	23	21,6	22,9	28,3
Kipras	25	26	25	25,5	20,8	24,8
Austrija	14	14	17	16,0	22,3	20,6
Rumunija	2	15	6	2,6	9,4	17,4
Kroatija	13	11	11	17,1	11,8	15,7
Vengrija	8	8	10	14,4	15,4	15,6
Lietuva	9	8	10	22,9	9,7	15,2
Bulgarija	7	8	11	11,2	8,9	12,5
Graikija	19	20	14	12,8	11,4	8,9
Lenkija	3	6	5	5,5	5,3	7,9
Čekija	5	3	2	4,4	2,9	4,7
Slovakija	4	5	4	6,5	1,1	0,5

Šaltinis – ES SPGS (2016 m.).

Atrodo, kad nuo 2011 m. keliose šalyse gerokai daugiau vaikų iki 3 metų pradėjo lankyti vaikų priežiūros įstaigas. Didžiausia pažanga padaryta Maltoje (tokių vaikų padaugėjo 20 procentinių punktų nuo 11 iki 31 proc.), Rumunijoje (15 procentinių punktų nuo 2 iki 17 proc.), Estijoje (11 procentinių punktų nuo 19 iki 30 proc.), Italijoje (9 procentiniais punktais nuo 25 iki 34 proc.), Vokietijoje (9 procentiniais punktais nuo 24 iki 33 proc.) ir Airijoje (8 procentiniais punktais nuo 21 iki 29 proc.). Kita vertus, šios amžiaus grupės vaikų, lankančių vaikų priežiūros įstaigas, skaičius gerokai sumažėjo Graikijoje (10 procentinių punktų nuo 19 iki 9 proc.) ir Slovakijoje (3 procentiniais punktais nuo 4 iki mažiau nei 0,5 proc.).

Kalbant apie valandų, kurias vaikai paprastai praleidžia vaikų priežiūros įstaigose, skaičių, tarp valstybių narių esama skirtumų. Pusėje nagrinėtų šalių vaikų iki 3 metų priežiūros paslaugomis daugiausia naudojamas ne visą darbo dieną (t. y. mažiau nei 30 valandų per savaitę). Tokios šalys yra Nyderlandai (kur trys iš keturių moterų dirba ne visą darbo dieną), Jungtinė Karalystė, Airija ir Austrija. Kita vertus, Bulgarijoje, Lietuvoje, Vengrijoje, Latvijoje, Danijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje, Švedijoje, Liuksemburge, Belgijoje, Lenkijoje ir Graikijoje vaikų priežiūros įstaigas lankantys vaikai jose daugiausia būna visą darbo dieną (t. y. 30 valandų per savaitę ar daugiau).

[7 pav. Oficialios vaikų priežiūros ar ugdymo įstaigas lankančių vaikų iki 3 metų dalis (proc.) ir vaikų priežiūros įstaigose praleidžiamas laikas]

Šaltinis – ES SPGS (2016 m.).

4. Barselonos tikslo, susijusio su vaikais nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus, įgyvendinimas

Nuo 2016 m. 86,3 proc. vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus dalyvauja oficialios vaikų priežiūros programose arba lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigas, o tai reiškia, kad šis Barselonos tikslas dar nepasiektas, nors nuo 2011 m. padaryta tam tikra pažanga.

Šį Barselonos tikslą pasiekė dvylika valstybių narių: Belgija, Švedija, Danija, Ispanija, Prancūzija, Nyderlandai, Airija, Estija, Italija, Portugalija, Vokietija ir Slovėnija (žr. 2 lentelėje žalia ir mėlyna spalvomis pažymėtus langelius). Belgijoje, Švedijoje, Danijoje ir Ispanijoje šis tikslas viršytas – pasiektas 95 proc. lygis (žr. mėlyna spalva pažymėtus langelius). Aštuoniose valstybėse narėse (Prancūzijoje, Nyderlanduose, Airijoje, Estijoje, Italijoje, Portugalijoje, Vokietijoje, Slovėnijoje) vaikų priežiūros arba ikimokyklinio ugdymo įstaigas lanko 90–95 proc. vaikų (žr. 2 lentelėje žalia spalva pažymėtus langelius).

Kita vertus, šešiolika valstybių narių šio tikslo dar nepasiekė. Austrijoje, Maltoje, Liuksemburge ir Vengrijoje vaikų priežiūros arba ikimokyklinio ugdymo įstaigas lanko daugiau kaip 85 proc. vaikų (žr. 2 lentelėje oranžine spalva pažymėtus langelius). Suomijoje, Latvijoje, Čekijoje, Kipre, Lietuvoje, Slovakijoje, Bulgarijoje, Jungtinėje Karalystėje, Lenkijoje, Rumunijoje, Graikijoje ir Kroatijoje vaikų priežiūros arba ikimokyklinio ugdymo įstaigas lanko mažiau nei 85 proc. vaikų (žr. 2 lentelėje raudona spalva pažymėtus langelius). Kroatijoje, Graikijoje, Rumunijoje ir Lenkijoje vaikų priežiūros arba ikimokyklinio ugdymo įstaigas lanko mažiau nei 65 proc. vaikų.

[2 lentelė. Oficialios vaikų priežiūros įstaigas lankančių vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus dalies pokyčiai, proc.]

ŠALIS / METAI	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
Europos Sąjunga (ES 28)	83	83	82	83,1	83,3	86,3
Belgija	98	100	98	97,8	98,8	98,6
Švedija	95	96	96	94,8	96,2	96,6
Danija	98	94	99	95,2	97,2	95,9
Ispanija	85	92	90	93,2	92,0	95,2
Prancūzija	95	95	92	95,8	93,6	93,9
Nyderlandai	89	89	86	87,2	90,7	93,5
Airija	82	89	89	89,3	92,0	92,9
Estija	92	93	91	94,0	92,9	92,8
Italija	95	91	90	90,6	85,9	92,6
Portugalija	81	86	85	88,7	89,9	92,0
Vokietija	90	91	89	88,7	89,6	91,8
Slovėnija	92	92	91	90,3	90,9	89,9
Austrija	84	80	79	85,7	85,3	88,7
Malta	73	91	92	99,4	88,4	88,1
Liuksemburgas	73	80	73	73,9	81,9	87,2
Vengrija	75	75	85	86,3	89,1	86,8
Suomija	77	77	79	80,6	82,8	83,9
Latvija	72	79	79	79,2	82,3	81,9
Čekija	74	75	76	75,7	77,5	81,0
Kipras	73	74	80	79,6	81,4	78,5
Lietuva	70	74	74	80,1	73,8	78,4
Slovakija	75	71	74	74,7	67,6	77,3
Bulgarija	62	89	78	71,6	71,5	74,7
Jungtinė Karalystė	93	72	71	70,0	72,8	73,4
Lenkija	43	36	38	42,5	43,0	61,0
Rumunija	41	59	51	55,8	58,2	60,8
Graikija	75	76	69	56,5	67,1	55,6
Kroatija	51	40	47	40,2	52,9	51,3

Šaltinis – ES SPGS (2016 m.).

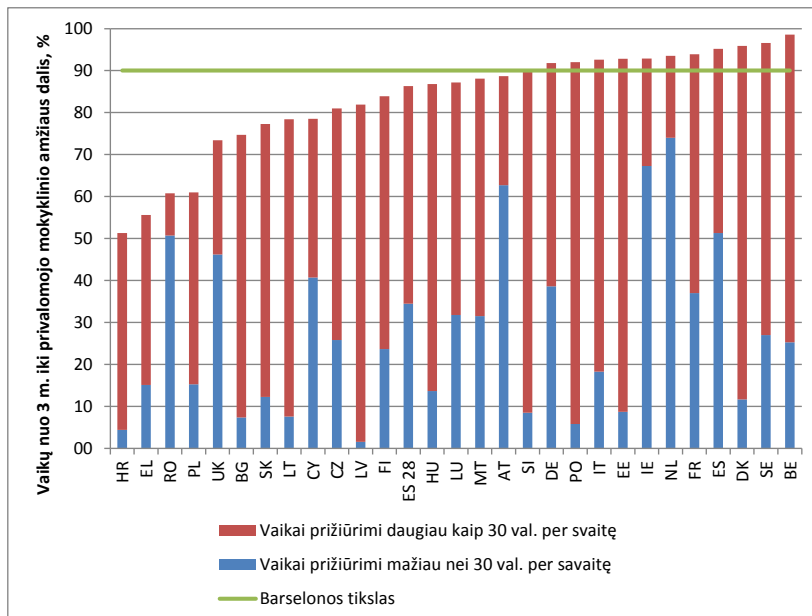
Nuo 2011 m. bendras rodiklis padidėjo tik nežymiai, tačiau keliuose valstybėse narėse gerokai daugiau vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus pradėjo lankyti vaikų priežiūros įstaigas. Didžiausia pažanga padaryta Rumunijoje (vaikų priežiūros įstaigas lankančių vaikų skaičius padidėjo 20 procentinių punktų nuo 41 iki 61 proc.), Lenkijoje (18 procentinių punktų nuo 43 iki 61 proc.), Maltoje (15 procentinių punktų nuo 73 iki 88 proc.), Vengrijoje (15 procentinių punktų nuo 73 iki 88 proc.), Liuksemburge (14 procentinių punktų nuo 73 iki 87 proc.), Airijoje (11 procentinių punktų nuo 82 iki 93 proc.), Portugalijoje (11 procentinių punktų nuo 81 iki 92 proc.), Ispanijoje (10 procentinių punktų nuo 85 iki 95 proc.), Latvijoje (10 procentinių punktų nuo 72 iki 82 proc.) ir Lietuvoje (8 procentiniais punktais nuo 70 iki 78 proc.).

Kita vertus, kitose ES valstybėse narėse sumažėjo šios amžiaus grupės vaikų, lankančių vaikų priežiūros įstaigas, skaičius, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje (20 procentinių punktų nuo 93 iki 73 proc.) ir Graikijoje (19 procentinių punktų nuo 75 iki 56 proc.).

Daugumoje valstybių narių 52 proc. šios amžiaus grupės vaikų ikimokyklinio ugdymo arba vaikų priežiūros įstaigose per savaitę praleidžia po 30 valandų arba daugiau, o 34 proc. šios amžiaus grupės vaikų, ypač dauguma vaikų Rumunijoje, Jungtinėje Karalystėje, Austrijoje, Airijoje ir Nyderlanduose, vaikų priežiūros arba ikimokyklinio ugdymo įstaigose per savaitę praleidžia po mažiau nei 30 valandų.

[8 pav. Oficialios vaikų priežiūros ar ugdymo įstaigas lankančių vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus dalis (proc.) ir vaikų priežiūros ar ugdymo įstaigose praleidžiamas laikas]

Šaltinis – ES SPGS (2016 m.).

Kadangi pasiektas 2009 m. nustatytas švietimo ir mokymo tikslas (oficialios vaikų priežiūros įstaigas lanko 95 proc. vaikų nuo 4 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus), tai reiškia, kad šioje Barcelonos tikslų tikslinėje grupėje daugiausia sunkumų kyla vaikų nuo 3 iki 4 metų amžiaus grupėje. Todėl savo 2017 m. lapkričio mėn. Komunikate dėl europinės tapatybės Komisija pasiūlė išplėsti švietimo tikslą ir siekti, kad ugdymo įstaigas lankytų 95 proc. visų vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus³⁴.

5. Veiksniai, turinys įtakos Barcelonos tikslų įgyvendinimui

5.1. Išlaidos vaikų priežiūrai

Užtikrinant galimybes naudotis vaikų priežiūros paslaugomis, jų įperkamumą, prieinamumą ir kokybę, viešosios išlaidos gali atlikti svarbų vaidmenį. ES valstybės narės vaikų priežiūrai skiria labai nevienodą BVP dalį. Didžiausia jo dalis skiriama Švedijoje, Danijoje, Prancūzijoje ir Bulgarijoje. Taip pat skiriasi įvairioms amžiaus grupėms skiriamų išlaidų dalis. Kai kuriose šalyse daugiausia dėmesio skiriama vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus priežiūros paslaugoms.

[3 lentelė. Viešosios išlaidos vaikų priežiūrai ir priešmokykliniam ugdymui ir visos viešosios išlaidos ikimokykliniam ugdymui ir priežiūrai (BVP dalis procentais, 2013 m.)]

³⁴ Žr. Komisijos komunikatą Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Europinės tapatybės stiprinimas per švietimą ir kultūrą. Europos Komisijos įnašas Goteborgo vadovų susitikime, 2017 m. lapkričio 17 d.“, COM(2017) 673 final, ir pasiūlymą dėl Tarybos rekomendacijos dėl aukštos kokybės ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų.

	Visos viešosios išlaidos vaikų priežiūrai	Viešosios išlaidos vaikų iki 3 m. priežiūrai	Viešosios išlaidos vaikų nuo 3 m. iki privalomojo mokyklinio amžiaus priežiūrai
Švedija	1,6	1,1	0,5
Danija	1,4		
Prancūzija	1,3	0,6	0,7
Bulgarija	1,2	0,1	1,1
Suomija	1,1	0,6	0,5
Belgija	0,8	0,1	0,7
Liuksemburgas	0,8		
Jungtinė Karalystė	0,8	0,1	0,7
Lietuva	0,7	0,1	0,6
ES 28 vidurkis	0,7		
Nyderlandai	0,7	0,3	0,4
Rumunija	0,6	0,3	0,3
Vengrija	0,6	0,1	0,5
Vokietija	0,6	0,2	0,4
Italija	0,5	0,1	0,4
Slovėnija	0,5		
Ispanija	0,5	0,1	0,4
Airija	0,5		
Austrija	0,5		
Slovakija	0,5	0,1	0,4
Malta	0,5	0,0	0,5
Lenkija	0,5		
Čekija	0,5		
Kipras	0,4	0,0	0,4
Estija	0,4		
Portugalija	0,4		
Latvija		0,1	
Kroatija		0,2	
Graikija			

Šaltinis – EBPO šeimos duomenų bazė.

Kai kurios šalys nusprendė investuoti į visapusišką vaikų priežiūros sistemą.

Pavyzdžiui, **Danijos** vaikų priežiūros sistema yra gana visapusiška. Savivaldybės tėvams teikia vaikų nuo 26 savaičių iki privalomojo mokyklinio amžiaus priežiūros paslaugas, neatsižvelgdamos į tėvų užimtumo statusą. Vaikų priežiūros paslaugos teikiamos vaikų lopšeliuose (vaikams iki 2 metų) ir darželiuose (nuo 3 iki 6 metų). Vaikų priežiūros paslaugas taip pat teikia privačios kvalifikuotos vaikų auklės, kurios paprastai prižiūri vaikus jų namuose. Privačias vaikų priežiūros įstaigas arba kvalifikuotas vaikų aukles kontroliuoja savivaldybė. Vaikų priežiūra laikoma svarbia vaikų gerovės, sveikatos ir mokymosi, taip pat socialinės įtraukties užtikrinimo priemone. Vaikų priežiūrai nustatyti aukšti kokybės standartai. Didžioji dalis šių paslaugų finansuojama valstybės lėšomis. Tėvai moka tik tam tikrą mokesį, apskaičiuojamą remiantis jų pajamomis ir vaikų skaičiumi. Vaikų priežiūros įstaigų darbo laiką galima pritaikyti prie vietos poreikių. Danija yra viena iš šalių, kuriose vaikų priežiūrai skiriama didžiausia BVP dalis. Tai – sąmoningas sprendimas, siekiant visiems vaikams kuo anksčiau suteikti vienodas galimybes.

Belgijoje veikia panaši sistema: mažiausi vaikai (iki 2,5 metų) prižiūrimi privačiuose kvalifikuotų vaikų auklių centruose arba vaikų lopšeliuose, o vaikai nuo 2,5 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus – vaikų darželiuose. Jaunesnio amžiaus vaikų grupėje, kalbant apie įperkamumo aspektą, mokesčiai už vaikų iki 2,5 metų, lankančių vaikų priežiūros įstaigas, priežiūrą atskaitomi iš mokamų mokesčių ir dažnai susieti su pajamomis, be to, negali viršyti tam tikros nustatytos sumos. Vaikų darželius, kurie paprastai veikia pradinių mokyklų patalpose, jų darbo laiką galima lankyti

namams. Vis dėlto tuomet, kai šios įstaigos nedarba, dirbantiems tėvams gali kilti su vaikų priežiūra susijusių problemų. Įdiegta gana plataus masto visų oficialios vaikų priežiūros paslaugų kokybės stebėsenos sistema, kuria remiantis stebimos tiek viešosios, tiek privačiosios paslaugos. Tam tikroms palankių sąlygų neturinčių asmenų grupėms, pavyzdžiui, Briuselio regione darbo ieškantiems asmenims, gali būti taikomos lengvatinės sąlygos naudotis vaikų priežiūros įstaigų paslaugomis.

Vaikų priežiūros klausimas Europos semestre ir ES finansavimas

Per Europos semestrą vaikų priežiūra laikoma vienu iš pagrindinių moterų užimtumo užtikrinimo veiksnių. Valstybėms narėms, kuriose dėl vaikų priežiūros paslaugų trūkumo moterys negali dalyvauti darbo rinkoje, pateikiamos rekomendacijos.

2017 m. dvylikos šalių ataskaitose buvo nurodyta, kad trūksta įperkamų ir kokybiškų vaikų priežiūros paslaugų, ir šešioms valstybėms narėms pateikta po konkrečią rekomendaciją šiuo klausimu arba apskritai dėl moterų dalyvavimo darbo rinkoje³⁵. 2018 m. vaikų priežiūros klausimas buvo paminėtas 17 šalių ataskaitose: dviejų šalių – Prancūzijos ir Belgijos – kaip palankiai vertintinas dalykas, o kitų šalių ataskaitose – kaip susirūpinimą keliantis klausimas³⁶.

Valstybės narės, naudodamosi Europos struktūrinių ir investicijų fondų (ESI fondų), pavyzdžiui, Europos socialinio fondo ir Europos regioninės plėtros fondo, taip pat Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP), lėšomis, gali teikti pirmenybę vaikų priežiūros paslaugų finansavimui. 2014–2020 m., siekiant spręsti su nacionalinių ar regioninių pajėgumų trūkumu susijusias problemas, taip pat užtikrinti ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigų pastatų ir įrenginių kokybę, iš Europos regioninės plėtros fondo (ERPF) ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros infrastruktūrai skirta apytiksliai 1,2 mlrd. EUR. Europos socialinio fondo (ESF) lėšomis skatinama užtikrinti vienodas galimybes naudotis kokybiškomis ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugomis³⁷. Iš tokių pavyzdžių kaip ESF lėšomis remiami projektai, įgyvendinami **Estijoje** (bus sukurta 1 200 vaikų priežiūros vietų) ir **Čekijoje** (bus sukurta 20 000 vaikų priežiūros vietų), matyti, šios investicijos veiksmingai padeda kurti moterims skirtas darbo vietas, taip pat palengvinti vaikus auginančių motinų reintegraciją į darbo rinką ir didinti tėvų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą. Čekijoje, atsižvelgus į šaliai skirtą rekomendaciją šiuo klausimu, pakeisti finansavimo prioritetai ir iki šiol vaikų lopšeliuose ir darželiuose sukurta 9 000 naujų vietų. Iš didėjančios vaikų priežiūros paslaugų paklausos matyti, kad ši priemonė daro didelį poveikį mažus vaikus auginančių tėvų (re)integracijai į darbo rinką. Be to, įgyvendinant iniciatyvą LEADER, finansinę paramą iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) pagal vietos plėtros strategiją galima skirti kaimo vietovėse teikiamoms vaikų priežiūros paslaugoms plėtoti.

Be to, ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros projektams (tiek privačiosioms, tiek viešosioms investicijoms) finansuoti galima naudotis Europos strateginių investicijų fondo (ESIF) lėšomis. Vis dėlto iki šiol negauta jokių konkrečių prašymų dėl ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros projektų finansavimo.

³⁵ 2017 m. šalių ataskaitas galima rasti adresu https://ec.europa.eu/info/publications/2017-european-semester-country-reports_lt.

³⁶ 2018 m. šalių ataskaitas galima rasti adresu https://ec.europa.eu/info/publications/2018-european-semester-country-reports_lt.

³⁷ Tai – vienas iš investavimo pagal teminį tikslą „Investuoti į švietimą, mokymą ir profesinį mokymą teikiant įgūdžius ir mokymąsi visą gyvenimą“ prioritetų.

5.2 Šeimos gyvenimo ir darbo derinimo modeliai ir šeimos modeliai

Europos Sąjungoje esama įvairių moterų dalyvavimo darbo rinkoje modelių, atspindinčių įvairius šeimos modelius ir įvairią vaikų auginimo praktiką. Šeimos modeliai daro didelę įtaką moterų dalyvavimo darbo rinkoje lygiui. Nors daugumoje šalių įprastą modelį, kai vyras yra šeimos maitintojas, pakeitė dviejų šeimoje uždirbančių asmenų arba dalinio šeimos maitintojo (kai vienas partneris dirba visą, o kitas – ne visą darbo laiką) modeliai, darbo modeliai po vaiko gimimo, kiek tai sietina su atostogomis dėl šeiminių priežasčių ir motinų dalyvavimu darbo rinkoje pasibaigus motinystės atostogoms, yra skirtingi. Būtent šiuo gyvenimo etapu, kai moterys dalyvavimo darbo rinkoje požiūriu patenka į pažeidžiamą padėtį, galimybės naudotis kokybiškomis vaikų priežiūros paslaugomis yra labai svarbios moterų užimtumui palaikyti.

Didinant moterų dalyvavimą darbo rinkoje, be vaikų priežiūros, svarbų vaidmenį atlieka tinkamai parengta profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros politika, kuria reglamentuojamos atostogos ir lanksčios darbo sąlygos. Atsižvelgdama į tai, 2017 m. balandžio 26 d. Komisija pateikė pasiūlymą dėl direktyvos³⁸, kuria siekiama skatinti tėvus naudotis atostogomis dėl šeiminių priežasčių, šiuo tikslu kiekvienam tėvui nustatant specialius ir neperleidžiamus atostogų laikotarpius, taip pat pakankamo dydžio kompensaciją. Įrodyta, kad, moterims ir vyrams bendrai naudojantis vaiko priežiūros atostogomis, moterys aktyviau dalyvauja darbo rinkoje. Lanksčios darbo sąlygos taip pat padeda darbuotojams suderinti darbą ir asmeninio gyvenimo poreikius.

5.3 Neoficiali ir (arba) privati vaikų priežiūra

Neoficialia vaikų priežiūra galima papildyti arba pakeisti oficialią vaikų priežiūrą. Neoficiali vaikų priežiūra – tai vaikų priežiūros paslaugos, kurias teikia ne vaikų tėvai, o kiti asmenys, paprastai giminaičiai, pavyzdžiui, seneliai, taip pat draugai, kaimynai, neregistruotos kvalifikuotos ir nekvalifikuotos vaikų auklės ir auklės „au pair“. Tokios paslaugos taip pat gali apimti privačias priežiūros paslaugas, kurias teikia tėvų tiesiogiai samdomos profesionalios kvalifikuotos auklės (dažnai vaiko namuose) ir kurių veiklos valdžios institucijos neregistruoja arba nekontroliuoja. Eurostato duomenimis³⁹, 2016 m. neoficialios priežiūros paslaugos buvo teikiamos 30,2 proc. vaikų iki 3 metų ir 28,7 proc. vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus. Neoficialios ir privačios priežiūros paslaugomis naudojama dažnai, tačiau paprastai ne visą darbo dieną. Iš to matyti, kad dauguma tokių paslaugų yra papildomojo pobūdžio. Neoficialios priežiūros paslaugomis daugiausia naudojama Nyderlanduose (apie 60 proc. abiejų amžiaus grupių vaikų), tačiau beveik visais atvejais ne visą darbo dieną. Po jų rikiuojasi Rumunija, Graikija, Slovėnija, Slovakija, Lenkija, Kipras ir Portugalija – šiose šalyse neoficialios arba privačios priežiūros paslaugomis naudojasi daugiau kaip 40 proc. vaikų. Daugumoje iš šių šalių mažesnių vaikų amžiaus grupėje naudojama priežiūros paslaugų visą ir ne visą darbo dieną deriniu. Išimtis – Kipras, kur daugiau kaip pusė neoficialios ir privačios vaikų iki 3 metų priežiūros paslaugų teikiama visą darbo dieną. Kalbant apie vyresnio amžiaus grupės vaikus, tokiomis paslaugomis pirmiausia naudojama ne visą darbo dieną. Šiaurės šalyse neoficialia priežiūra beveik visiškai nesinaudojama.

³⁸ Komunikatas „Dirbančių tėvų ir prižiūrėtojų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros palaikymo iniciatyva“, COM(2017) 252 final, galima rasti adresu <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1311&langId=en>. Taip pat žr. pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tėvų ir prižiūrėtojų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros, kuria panaikinama Tarybos direktyva 2010/18/ES, galima rasti adresu <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017SC0202&from=EN>.

³⁹ Eurostato 2016 m. ES SPGS tyrimo kintamajam „Kitos priežiūros rūšys“ priskiriami tiesioginiai prižiūrėtojo asmens ir tėvų susitarimai (tėvai dažnai yra darbdaviai, tiesiogiai mokantys atlygį prižiūrėtojam asmeniui) ir nemokama priežiūra (neapmokami arba neoficialūs susitarimai, pavyzdžiui, paslaugų mainai). Siekiant įtraukti tik tas vaikų priežiūros paslaugas, kurios pripažįstamos atitinkančiomis tam tikrus kokybės modelius, į oficialios priežiūros apibrėžtį neįtrauktos kvalifikuotų vaikų auklių teikiamos priežiūros paslaugos, kai prižiūrėtojo asmens ir tėvų nesieja struktūriniai ryšiai (tiesioginiai susitarimai).

Net jei gali būti, kad tėvai, turėdami pakankamai neoficialios ir privačios priežiūros galimybių, nejaučia didelio poreikio naudotis viešosiomis vaikų priežiūros paslaugomis, iš pirmiau pateiktų duomenų matyti, kad tėvai viešųjų paslaugų trūkumą kompensuoja susitarimais dėl neoficialios ir privačios priežiūros ir kad iš tikrųjų gali egzistuoti didesnė oficialios vaikų priežiūros paslaugų paklausa⁴⁰.

5.4 Priežiūros paslaugų teikimo teisinė sistema

Vienas iš būdų užtikrinti tinkamas, prieinamas ir įperkamas kokybiškas vaikų priežiūros paslaugas yra teisės aktuose įtvirtinti teisę į vaikų priežiūrą. Daugumoje šalių teisė į vaikų priežiūrą įgyjama vaikui sulaukus tam tikro amžiaus. Vis dėlto ši amžiaus riba, nuo kurios įgyjama ši teisė, Europoje labai skirtinga. Paprastai problemų kyla laikotarpiu nuo atostogų dėl šeiminių priežasčių⁴¹ pabaigos iki dienos, kai įgyjama teisė į vaikų priežiūrą. Šis laikotarpis kartais vadinamas priežiūros atotrūkiu⁴².

Teisė į vaikų priežiūros paslaugas nuo labai ankstyvo amžiaus įgyjama Maltoje (nuo 3 mėnesių; priežiūros paslaugos nemokamai teikiamos dirbantiems tėvams ir studentams), Danijoje ir Vengrijoje (nuo 6 mėnesių), Vokietijoje (tačiau ne visą darbo laiką dirbantys tėvai gali naudotis tokiomis paslaugomis tik keletą valandų), Švedijoje ir Slovėnijoje (nuo 12 mėnesių) ir Estijoje (nuo 18 mėnesių). Tokias teises į vaikų priežiūros paslaugas būtų galima laikyti visapusiškomis nuo ankstyvo amžiaus įgyjamomis teisėmis.

Antrojoje šalių grupėje teisė į vaikų priežiūros paslaugas įgyjama vėlesniame amžiuje, t. y. kai vaikas sulaukia ikimokyklinio amžiaus. Praktiškai tokia teisė įgyjama nuo dvejų su puse metų Belgijoje, nuo 3 metų Suomijoje (vaikai prižiūrimi ne visą darbo dieną, nebent tėvai dirba visą darbo laiką), Prancūzijoje, Airijoje, Italijoje, Liuksemburge (ne visą darbo dieną), Ispanijoje, Slovakijoje ir Jungtinėje Karalystėje (ne visą darbo dieną, o vaikams iš palankių sąlygų neturinčių šeimų tokios paslaugos teikiamos nuo 2 metų) ir nuo 4 metų Nyderlanduose.

Trečiojoje grupėje vaikai teisę į vaikų priežiūros paslaugas įgyja nuo 5 metų, paprastai likus metams iki mokyklinio amžiaus. Taip yra Austrijoje (vaikai prižiūrimi tik ne visą darbo dieną), Bulgarijoje, Čekijoje, Graikijoje ir Portugalijoje. Lenkijoje teisė į vaikų priežiūrą (priešmokyklinį ugdymą) įgyjama sulaukus 6 metų. Tokias teises į vaikų priežiūros paslaugas būtų galima laikyti prieš privalomąjį mokyklinį amžių įgyjamomis teisėmis.

Ketvirtosios grupės valstybėse narėse – Lietuvoje, Latvijoje ir Rumunijoje – apskritai nesuteikiama teisė į vaikų priežiūros paslaugas.

Nagrinėjant pirmiau pateiktus duomenis ir atsižvelgiant į atostogų dėl šeiminių priežasčių išmokų lygį, atrodo, kad tik keliose valstybėse narėse (Danijoje, Suomijoje, Vokietijoje, Maltoje, Slovėnijoje ir Švedijoje) pasibaigus tinkamai apmokamoms atostogoms dėl šeiminių priežasčių iš karto įgyjama teisė į vietą vaikų priežiūros įstaigoje. Kitose valstybėse narėse (Čekijoje, Estijoje, Prancūzijoje, Vengrijoje ir Ispanijoje) vaikų priežiūros paslaugas pradėdama teikti praėjus tam tikram laikotarpiui nuo ilgesnių atostogų dėl šeiminių priežasčių, kurios paprastai būna nemokamos arba kurių metu

⁴⁰ Heejung Chung and Bart Meuleman 2017, *European Parent's attitudes towards public childcare provision – the role of current provisions, interests and ideologies* (liet. „Europos tėvų požiūris į viešąsias vaikų priežiūros paslaugas. Dabartinių nuostatų, interesų ir ideologijos vaidmuo“), European Societies, 19:1, 49–68, DOI: 10.1080/14616696.2016.1235218.

⁴¹ Sąvokai „atostogos dėl šeiminių priežasčių“ priskiriamos motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogos. Kitų rūšių atostogos dėl šeiminių priežasčių, pavyzdžiui, prižiūrinių asmenų atostogos, šiuo atveju neįtraukiamos.

⁴² LEAVE network (April 2017), *Relationship between Leave and ECEC entitlements* (2017 m. balandžio mėn. tinklo LEAVE dokumentas „Atostogų ir teisės į ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą ryšys“), galima rasti adresu http://www.leavenetwork.org/fileadmin/Leavenetwork/overviews_2017/Relationship_between_Leave_and_ECEC_-_Final.pdf.

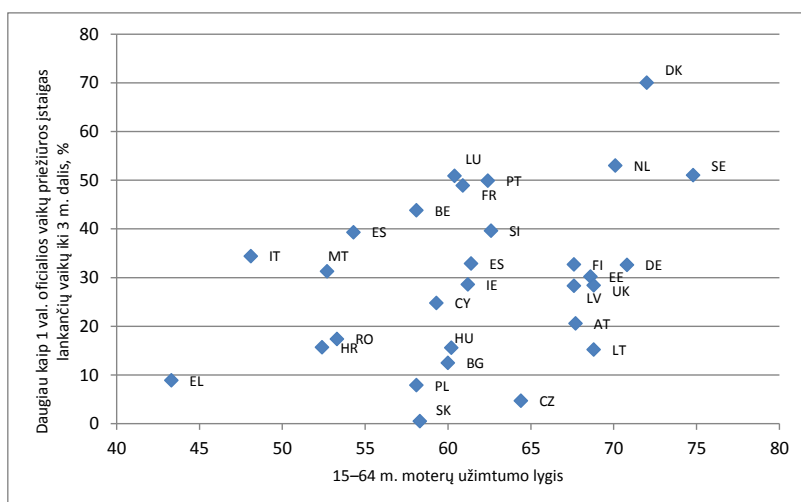
mokamos labai nedidelės išmokos, pabaigos. Dar kitose valstybėse narėse esama didelio atostogų dėl šeiminių priežasčių pabaigos ir teisės į vaikų priežiūros paslaugas atotrūkio.

Vis dėlto teisė į vaikų priežiūrą nebūtinai yra vietos vaikų priežiūros įstaigoje garantija. Tuo paaiškinama, kodėl netgi tose valstybėse narėse, kuriose suteikiama teisė į vaikų priežiūros paslaugas, moterų dalyvavimo darbo rinkoje lygis gali išlikti žemas ir (arba) gali būti ir toliau dažnai naudojamos neoficialios ir privačios priežiūros paslaugomis.

5.4 Užimtumo lygis ir vaikų priežiūros paslaugos

Užimtumo ir (arba) dalyvavimo darbo rinkoje lygį ir teikiamas vaikų priežiūros paslaugas sieja tam tikras ryšys, nors ne visada aišku, koku mastu šį ryšį galima paaiškinti paklausos ar pasiūlos trūkumu. Vaikų dalyvavimui vaikų priežiūros programose turi įtakos daug priežasčių. Vis dėlto keliose šalyse (pavyzdžiui, Graikijoje, Kroatijoje, Rumunijoje, Maltoje ir Italijoje) ir moterų užimtumo, ir vaikų priežiūros įstaigas lankančių vaikų iki 3 metų rodikliai yra itin žemi.

[9 pav. Užimtumo lygis ir vaikų priežiūros įstaigas lankančių vaikų iki 3 metų dalis, proc.]

Šaltinis – 2016 m. darbo jėgos tyrimas ir 2016 m. ES SPGS.

5.6. Galimybės naudotis vaikų priežiūros paslaugomis, jų kaina, prieinamumas ir kokybė

5.6.1 Galimybės naudotis vaikų priežiūros paslaugomis

Įvairiomis vietos sąlygomis galimybėms naudotis oficialios vaikų priežiūros paslaugomis turi įtakos įvairūs veiksniai. Remiantis Eurostato pateiktais statistiniais duomenimis galima preliminarai įvertinti, ar dabartinės vaikų priežiūros paslaugos atitinka paklausą, ir nustatyti, kuriuos aspektus reikėtų patobulinti.

Eurostato 2016 m. duomenimis, Latvijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Estijoje, Graikijoje, Slovėnijoje, Lenkijoje ir Čekijoje vietų trūkumas yra viena iš pagrindinių nurodytų priežasčių, dėl kurių nesinaudojama vaikų priežiūros paslaugomis.

[4 lentelė. Priežastys, dėl kurių nesinaudojama oficialios vaikų iki privalomojo mokyklinio amžiaus priežiūros paslaugomis]

ŠALIS / PRIEŽASTIS	Finansinės priežastys	Atstumas	Nėra poreikio	Nėra vietų	Netinka darbo laikas	Prasta kokybė	Kitos
Europos Sąjunga (ES 28)	16,2	1,5	67,8	3,9	2,5	0,7	7,4
Europos Sąjunga (iki Kroatijos įstojimo)	16,2	1,5	67,8	3,9	2,5	0,7	7,4
Euro zona (19 šalių)	15,8	1,3	66,2	4,5	3,2	0,8	8,1
Euro zona (18 šalių)	15,8	1,3	66,3	4,5	3,3	0,8	8,0
Belgija	7,9	0,0	81,6	2,1	1,1	0,4	6,9
Bulgarija	6,3	0,3	89,3	2,3	0,3	0,3	1,2
Čekija	6,3	0,5	80,7	4,6	1,1	0,4	6,5
Danija	0,7	0,4	93,9	0,4	1,6	0,2	2,9
Vokietija	4,9	0,2	85,8	3,2	2,5	1,1	2,3
Estija	20,4	2,1	47,9	7,4	0,3	1,2	20,7
Airija	37,6	2,1	53,0	1,4	0,2	0,1	5,6
Graikija	23,7	2,4	61,3	6,8	3,7	1,9	0,1
Ispanija	51,8	1,3	12,3	2,1	3,9	0,2	28,4
Prancūzija	13,6	2,0	61,4	8,7	5,3	0,6	8,5
Kroatija	4,4	0,0	92,3	1,7	0,0	0,0	1,6
Italija	22,8	4,4	48,4	3,4	4,2	1,9	14,9
Kipras	39,9	2,4	53,1	0,7	0,8	2,0	1,1
Latvija	24,8	5,4	39,4	15,6	2,9	2,9	9,0
Lietuva	29,6	9,0	45,1	2,3	0,9	0,4	12,6
Liuksemburgas	9,1	1,7	77,7	4,7	1,7	0,9	4,3
Vengrija	18,7	1,4	68,3	1,7	2,0	0,7	7,1
Malta	10,6	0,4	45,9	3,5	2,2	0,7	36,6
Nyderlandai	18,5	0,0	69,4	0,7	1,6	0,5	9,2
Austrija	11,7	0,5	75,6	3,9	1,1	1,1	6,1
Lenkija	4,6	4,2	73,8	4,7	2,5	1,1	9,1
Portugalija	14,2	1,8	75,8	2,5	1,9	0,4	3,4
Rumunija	30,9	6,7	51,7	2,6	0,3	0,0	7,8
Slovėnija	7,7	1,8	77,3	4,7	1,3	0,3	6,8
Slovakija	29,5	6,2	41,1	3,7	3,4	1,3	14,8
Suomija	6,6	2,1	69,4	8,6	4,3	0,2	8,8
Švedija	0,7	0,3	89,1	1,2	1,8	0,1	6,8
Jungtinė Karalystė	25,9	0,6	63,5	2,6	1,3	0,4	5,7
Islandija	4,2	0,2	87,6	3,5	1,3	0,3	2,8
Norvegija	3,3	1,0	84,3	1,5	0,2	0,1	9,6
Šveicarija	10,3	2,4	71,1	4,5	1,4	1,4	8,9
Serbija	38,9	4,6	24,9	13,6	0,2	0,5	17,3

Šaltinis – ES SPGS paslaugų ad hoc modulis, 2016 m.

5.6.2 Vaikų priežiūros paslaugų kaina

Apskritai 28 šalių Europos Sąjungoje dauguma tėvų už vaikų iki 3 metų priežiūros paslaugas moka visą arba mažesnę kainą⁴³. Kai kuriose šalyse už vaikų priežiūros paslaugas reikia mokėti netgi tol, kol vaikas sulaukia privalomojo mokyklinio amžiaus, ypač jeigu nesuteikiama teisė į vaikų priežiūros paslaugas.

Pasak Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos, vidutinė kaina už vaikų priežiūros paslaugas EBPO šalyse sudaro 15 proc. gryųjų šeimos pajamų. Savo lėšomis apmokamos priežiūros išlaidos sudaro nuo 2,7 proc. (Austrijoje) iki 33,7 proc. (Jungtinėje Karalystėje) vidutinės šeimos, kurioje pajamas uždirba abu partneriai, pajamų ir nuo 2,9 proc. (Danijoje) iki 41,6 proc. (Airijoje) vienišos motinos ar vienišo tėvo pajamų⁴⁴.

Iš Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos informacijos matyti, kad socialinė padėtis turi įtakos vaikų iki 3 metų galimybėms lankyti oficialios vaikų priežiūros įstaigas⁴⁵. Prancūzijoje ir

⁴³ 2016 m. ES SPGS tyrimas, galima rasti adresu <https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/Zktkst5yjl0Yav1iKET7w>.

⁴⁴ EBPO (2016), Society at a glance, OECD social indicators (liet. „Visuomenė iš pirmo žvilgsnio. EBPO socialiniai rodikliai“).

⁴⁵ EBPO (2016), Who uses childcare? Background brief on inequalities in the use of formal early childhood education and care among young children (liet. „Kas naudojasi vaikų priežiūros paslaugomis? Informacinis pranešimas apie skirtumus naudojantis labai mažų vaikų oficialiojo ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugomis“).

Airijoje ši nelygybė ypač akivaizdi, nes tokias įstaigas lanko tik atitinkamai 18 ir 12 proc. vaikų iš mažas pajamas gaunančių šeimų – tai sudaro mažiau nei ketvirtadalį visų vaikų iš didesnes pajamas gaunančių šeimų (81 ir 57 proc.).

Didelė kaina trukdo naudotis vaikų priežiūros paslaugomis, o tėvai, visų pirma motinos, netenka noro dirbti. Šios išvados neseniai patvirtintos Eurostat 2016 m. duomenimis (žr. pirmiau pateiktą 4 lentelę), iš kurių matyti, kad daugelyje šalių, visų pirma Estijoje, Airijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje, Kipre, Latvijoje, Lietuvoje, Nyderlanduose, Rumunijoje, Slovakijoje ir Jungtinėje Karalystėje, priimant sprendimą nesinaudoti oficialios vaikų priežiūros paslaugomis, kainos veiksnys atlieka svarbų vaidmenį.

Atrodo, kad ES 4 proc. tėvų labai sudėtinga įpirkti oficialios vaikų priežiūros paslaugas. Tokia padėtis daugiausia susiklostė Vengrijoje, Kipre, Rumunijoje ir Graikijoje, kur didžiąją daugumą tėvų įpirkti šias paslaugas yra sudėtinga, o 20 proc. ar daugiau tėvų – labai sudėtinga. Europos Sąjungoje 8 proc. tėvų apmokėti vaikų priežiūros išlaidas yra vidutiniškai sudėtinga, o 19 proc. šioje srityje patiria šiek tiek sunkumų.

[5 lentelė. Sudėtingumo įpirkti oficialios vaikų iki privalomojo mokyklinio amžiaus priežiūros paslaugas lygis, proc.]

ŠALIS / SUDĖTINGUMO LYGIS	Labai sudėtinga	Vidutiniškai sudėtinga	Šiek tiek sudėtinga	Gana lengva	Lengva	Labai lengva
Vengrija	21,6	18,4	30,2	23,0	5,9	0,9
Europos Sąjunga (iki Kroatijos įstojimo)	4,2	7,8	19,0	32,7	23,3	13,1
Euro zona (19 šalių)	3,4	7,3	16,0	33,4	26,2	13,7
Euro zona (18 šalių)	3,4	7,3	15,8	33,4	26,3	13,8
Kipras	21,2	32,0	26,5	14,5	5,6	0,3
Rumunija	19,5	19,8	43,8	8,8	4,2	3,9
Airija	12,5	15,0	28,7	19,9	17,7	6,1
Malta	10,4	12,1	24,5	39,9	7,2	6,0
Graikija	8,7	15,6	70,2	2,7	2,6	0,3
Portugalija	8,1	15,7	36,0	27,4	12,2	0,8
Jungtinė Karalystė	8,0	8,7	25,7	32,5	13,3	11,8
Slovakija	6,4	11,7	31,6	38,1	8,9	3,1
Ispanija	6,1	16,2	22,0	32,2	21,5	2,0
Italija	6,1	8,9	32,4	35,9	16,3	0,3
Kroatija	5,7	6,8	36,5	25,0	24,6	1,4
Austrija	5,1	6,2	18,3	27,1	23,7	19,7
Belgija	4,4	9,9	13,7	20,3	34,0	17,7
Europos Sąjunga (ES 28)	4,2	7,8	19,0	32,7	23,3	13,1
Švedija	3,9	2,3	7,3	26,5	27,1	32,8
Nyderlandai	3,7	7,2	11,7	21,4	46,8	9,1
Prancūzija	2,9	10,0	19,8	44,4	18,7	4,4
Slovėnija	2,5	8,8	25,0	27,9	25,0	10,8
Čekija	2,1	10,5	24,8	33,2	19,7	9,8
Lietuva	2,0	18,8	52,5	22,3	3,3	1,2
Lenkija	1,5	8,9	30,4	38,0	18,3	2,9
Vokietija	1,4	2,5	6,5	33,7	32,0	23,8
Suomija	1,4	2,9	13,4	30,2	28,4	23,7
Liuksemburgas	1,3	7,4	14,5	35,9	29,5	11,4
Bulgarija	1,2	7,8	42,8	32,8	15,0	0,4
Danija	0,2	3,6	9,5	27,3	32,6	26,8
Estija	0,0	28,9	15,4	55,7	0,0	0,0
Latvija	0,0	4,8	34,5	33,6	21,4	5,7
Islandija	1,9	6,8	18,4	39,6	18,1	15,2
Norvegija	0,9	2,6	6,1	29,3	42,4	18,6
Šveicarija	3,5	9,1	17,0	32,3	27,2	10,8
Serbija	20,2	27,1	35,5	7,1	3,2	6,9

Šaltinis – ES SPGS paslaugų ad hoc modulis, 2016 m.

Valstybėse narėse taikomi įvairūs išlaidų vaikų priežiūros paslaugoms mažinimo metodai. Kai kuriose valstybėse narėse **minimalios nemokamos vaikų priežiūros paslaugos** teikiamos arba abiejų amžiaus grupių vaikams (pvz., Maltoje), arba vaikams nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus (pvz., Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje). Nuo 2017 m. **Maltoje** nemokamai prižiūrimi dirbančių arba besimokančių tėvų vaikai. Šias išlaidas kiekvieno mėnesio pabaigoje padengia vyriausybė. Tėvai gali leisti vaikus į pasirinktą vaikų priežiūros centrą ir naudotis nemokama vaikų priežiūra tiek valandų, kiek jų dirba mažesnę darbo krūvį turintis tėvas, įskaitant papildomą valandą, skiriamą kelionėms į darbą ir atgal. Šia priemone siekiama skatinti motinas grįžti į darbą arba toliau dirbti oficialiai. Iš naujausių užimtumo statistinių duomenų jau matyti, kad, teikiant nemokamas vaikų priežiūros paslaugas, motinos aktyviau dalyvauja darbo rinkoje. Planuojama didinti vaikų priežiūros paslaugų prieinamumą ir jas teikti visoms šeimoms.

Airijoje buvo nustatyta, kad paslaugų kaina yra viena iš pagrindinių kliūčių, todėl 2010 m. buvo sukurta nauja sistema – vadinamoji Ilimokyklinės priežiūros ir ugdymo programa (angl. ECCE), pagal kurią privačiuose vaikų priežiūros centruose sukurtas tam tikras skaičius nemokamų vaikų nuo 3 metų ir 2 mėnesių priežiūros vietų, kuriomis galima naudotis ne visą darbo dieną (iš viso 15 valandų, t. y. penkis kartus per savaitę po tris valandas). 2016 m. teikiamos paslaugos išplėstos ir pradėtos teikti vaikams nuo 2 metų ir 8 mėnesių. Šia programa besinaudojantys tėvai gali sumokėti papildomą mokestį ir paslaugomis naudotis daugiau valandų. Nors šie pokyčiai yra žingsnis į priekį, ne visos šeimos pajėgia padengti papildomas išlaidas, o taip ribojamos visų pirma mažas pajamas gaunančių šeimų galimybės naudotis šia programa.

Papildomos priemonės, skirtos su vaikų priežiūros paslaugų kaina susijusioms problemoms spręsti, yra **naujų gimusių tėvams skiriamos išmokos** (pvz., Belgijoje, Nyderlanduose, Jungtinėje Karalystėje) ir **šeimoms taikomos mokesčių lengvatos** (pvz., Belgijoje, Čekijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Nyderlanduose). **Vokietijoje** skirtingi paslaugų teikėjai taiko skirtingus mokesčius, tačiau jie susiejami su pajamomis. Mažesnes pajamas gaunančios šeimos gali prašyti sumažinti mokestį ir turėti teisę į nemokamą vaikų priežiūrą. Visos šeimos gali naudotis mokesčių lengvatomis: jos atleidžiamos nuo mokesčių arba jie sumažinami tam tikra išlaidų vaikų priežiūros paslaugoms dalimi.

Pavyzdžiui, Belgijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Nyderlanduose, Švedijoje ir Slovakijoje, taikant suderintą **materialinę padėtimi grindžiamą mokesčių už vaikų priežiūrą sistemos** metodą, **užtikrinama, kad mažas pajamas gaunančios šeimos** už naudojimąsi vaikų priežiūros paslaugomis turėtų mokėti labai nedaug, o visos kitos šeimos taip pat turi mokėti **nustatyto dydžio** sumą. Keliose ES valstybėse narėse privačios vaikų priežiūros infrastruktūra taip pat finansuojama valstybės lėšomis. Pavyzdžiui, **Švedijoje** Švietimo įstatyme nustatyta, kad mokesčiai už vaikų priežiūrą turėtų būti pagrįsti. Kiekvienas vaikas nuo 3 metų turi teisę 525 valandas naudotis nemokamomis vaikų priežiūros paslaugomis. Visos savivaldybės taip pat taiko maksimalių mokesčių sistemą, pagal kurią kiekvienai šeimai nustatoma maksimali mokesčio riba. Vaikų priežiūros įstaigos turi teisę gauti valstybės dotaciją, kuria atlyginamos prarastos pajamos ir užtikrinamos kokybiškos priežiūros paslaugos.

Taikant kitas priemones daugiausia dėmesio skiriama konkrečioms vaikų iš mažas pajamas gaunančių namų ūkių arba didelių šeimų poreikiams, pavyzdžiui, nemokamam arba pigesniui maitinimui vaikų lopšeliuose ir darželiuose (pavyzdžiui, **Vengrijoje**) arba sveiko skurdžiai gyvenančių vaikų maitinimo finansavimui (**Belgijoje**).

Kelios valstybės narės, pavyzdžiui, Čekija, Vokietija, Prancūzija, Portugalija, Slovakija, yra sukūrusios tikslines programas, kuriomis siekiama padėti į nepalankią socialinę padėtį patekusioms grupėms naudotis vaikų priežiūros paslaugomis. **Slovakijoje** taikant tokias priemones daugiausia dėmesio skiriama vaikams iš mažas pajamas gaunančių šeimų, kurių tėvams nereikia mokėti mokesčio

už paslaugas, o vaikų priežiūros įstaigos bendradarbiauja su bendruomenės centrais, siekdamos parengti specialias marginalizuotų bendruomenių informavimo programas.

Kitose valstybėse narėse, pavyzdžiui, Belgijoje, Suomijoje, Švedijoje ir Danijoje, daugiausia dėmesio skiriama visuotinėms galimybėms naudotis tokiomis paslaugomis. Pavyzdžiui, **Suomijoje** taikomas subsidijuojamų paslaugų universalumo principas, pagal kurį savivaldybės turi užtikrinti vietą visiems ikimokyklinio amžiaus vaikams, neatsižvelgiant į tai, ar jų tėvai dirba. Šios paslaugos taip pat turėtų būti pritaikytos prie netipinių tėvų darbo modelių. Įgyvendinant Europos socialinio fondo lėšomis bendrai finansuojamą projektą daugiausia dėmesio skiriama naktinį pamaininį darbą dirbančių tėvų vaikų priežiūros paslaugoms.

2013 m. Komisijos rekomendacijoje „Investicijos į vaikus. Padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties“ nurodoma, kad teikiamas įperkamas aukštos kokybės vaikų priežiūros paslaugas galima laikyti geru visiems naudingos socialinių investicijų strategijos pavyzdžiu, nes taip skatinamas vaikų vystymasis, kartu tėvams sudarant sąlygas dirbti apmokamą darbą. Dauguma atvejų papildomų mokestinių pajamų, surenkamų tėvams per visą gyvenimą aktyviau dalyvaujant darbo rinkoje, pakanka vaikų priežiūros išlaidoms padengti. Jei nėra galimybių naudotis įperkamos aukštos kokybės vaikų priežiūros paslaugomis, oficialios dviejų vaikų priežiūros išlaidos kai kuriose šalyse gali sudaryti daugiau kaip penktadalį grynųjų mažas pajamas gaunančios poros pajamų. 2017 m. balandžio mėn. Komisija⁴⁶, pristatyda Europos socialinių teisių ramsčio dokumentų rinkinį, pakartojo, kaip svarbu toliau dirbti šiuo klausimu.

Kartais, siekiant padėti konkrečioms į nepalankią socialinę padėtį patekusioms grupėms, imamasi vietos iniciatyvų. Keletas miestų yra patvirtinę strategiją, skirtą jų konkretiems poreikiams patenkinti. Nevyriausybinių organizacijų „Eurocities“ renka gerosios patirties pavyzdžius, kuriais galima naudotis kaip įkvėpimo šaltiniu. Vienas iš šių pavyzdžių yra **Nantas – Prancūzijos** miestas, kuriame vadovaujamosi integruotų vaikų priežiūros paslaugų teikimo koncepcija, visų pirma siekiant padėti išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties. Skurdesniuose šio miesto rajonuose yra įsteigtos daugiafunkcės vaikų priežiūros įstaigos, kuriose teikiamos įvairios vaikų priežiūros paslaugos. Be įprastos ar lanksčios vaikų priežiūros, tėvai, kurie, pavyzdžiui, turi dalyvauti pokalbyje dėl darbo, taip pat gali naudotis vadinamosiomis vaikų priežiūros nenumatytais atvejais paslaugomis.

Kai kurios valstybės narės taip pat taiko įmonėms mokestines paskatas, susijusias su jų darbuotojams teikiamomis vaikų priežiūros paslaugomis. **Austrijoje** įmonėms, kai jos pačios teikia vaikų priežiūros paslaugas arba skiria išmokas darbuotojams vaikų priežiūros paslaugoms, leidžiama atskaityti tam tikrą apmokestinamųjų pajamų dalį⁴⁷; **Prancūzijoje, Vokietijoje ir Lenkijoje** vadovaujamosi panašiu požiūriu. Italijoje neseniai – 2017 m. – pakeista priemonių už produktyvumą apmokestinimo tvarka, nuo kurios įmonės dabar gali nukrypti savo darbuotojams taikydamos gerovės priemones⁴⁸. **Prancūzijoje ir Jungtinėje Karalystėje** darbdaviai gali skirti darbuotojams atitinkamai universaliųjų paslaugų kuponus (pranc. CESU) arba vaikų priežiūros kuponus, kuriais galima atsiskaityti už vaikų priežiūrą namuose⁴⁹. **Suomijoje** kitos paskatos atlyginti darbdavių patiriamas su profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra susijusias išlaidas grindžiamos socialinės apsaugos sistema, kuri

⁴⁶ Komisijos tarnybų darbinis dokumentas „2013 m. Rekomendacijos „Investicijos į vaikus. Padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties“ įgyvendinimo rezultatų apžvalga“, SWD (2017) 258 final.

⁴⁷ Išmokoms darbuotojams iki 1 000 EUR už vieną vaiką ir metų trukmės vaikų priežiūros paslaugas netaikomi mokesčiai ir neskaičiuojamos socialinio draudimo įmokos.

⁴⁸ Šiuo atveju nustatyta viršutinė reikalavimus atitinkančių investicijų riba (nes jos susietos su priemonėmis už produktyvumą).

⁴⁹ Jungtinėje Karalystėje pagal Vaikų priežiūros kuponų programą darbdavys gali skirti vaikų priežiūros kuponus, įskaitant kuponus, kurių suma sumažinamas darbuotojui mokamas darbo užmokestis, dar vadinamus darbo užmokesčio dalies kvitais (angl. *salary sacrifice*). Tai gali turėti įtakos mokesčių kreditams, kuriuos gali gauti darbuotojas.

pagrįsta draudimo įmokomis; be to, jei darbdavys pasirūpina laikina sergančio savo darbuotojo vaiko priežiūra, darbuotojo gaunama išmoka nelaikoma apmokestinamosiomis pajamomis (maksimalus laikotarpis, kuriuo neapmokestinamos vaiko priežiūros išmokos, yra keturios dienos vieno susirgimo atveju).

5.6.3 Vaikų priežiūros paslaugų prieinamumas

Prieinamą vaikų priežiūrą lemia ne tik veikiančios oficialios įstaigos, bet ir konkretūs paslaugų ypatumai, pavyzdžiui, įstaigos darbo laikas, vieta ir vartojamos kalbos, taip pat galimybės naudotis transportu. 4 lentelėje nurodyta, kad didelis **atstumas** iki vaikų priežiūros įstaigos ir netinkamas jos **darbo laikas** laikomi mažiau svarbiomis priežastimis nesinaudoti oficialios vaikų priežiūros paslaugomis negu didelė paslaugų kaina ir vietų vaikų priežiūros įstaigoje trūkumas. Kalbant apie atstumą iki vaikų priežiūros įstaigos, 15 šalių neviršija ES vidurkio (1,5 proc.), o ši priežastis aktualiausia Lietuvoje (9 proc.), Rumunijoje (6,7 proc.) ir Slovakijoje (6,2 proc.). **Portugalijoje** pastaruosius penkiolika metų Europos struktūrinių ir investicijų fondų lėšos labai padeda plėtoti vaikų priežiūros infrastruktūrą kaimo vietovėse, tačiau, kaip ir daugelyje šalių, tokių paslaugų trūksta miesto teritorijose.

Be to, vaikų priežiūros įstaigų darbo laikas nevysiškai atitinka vaikų priežiūros poreikius. ES vidurkį (2,5 proc.) viršija septynios šalys, tačiau ši priežastis itin aktuali Prancūzijoje (5,3 proc.), Suomijoje (4,3 proc.), Italijoje (4,2 proc.) ir Ispanijoje (3,9 proc.).

Iš Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondo ataskaitos „Ikimokyklinė vaikų priežiūra. Paslaugų prieinamumas ir kokybė“⁵⁰ matyti, kad įvairios iniciatyvos gali padėti integruoti **specialiųjų poreikių turinčius vaikus** į vaikų priežiūros įstaigas. Vaikų priežiūros kokybė labai priklauso nuo įtraukties didinimo priemonių, pavyzdžiui, pedagogų atsakomybės, išipareigojimų ir pasirengimo nuolat dalyvauti mokymo įtraukčių metodų klausimais programose, taip pat administracinės paramos šiam procesui, politinio pripažinimo ir tvaraus ir pakankamo jų finansavimo. Įtraukusis mokymas ir įtrauki aplinka taip pat priklauso nuo vietos valdžios institucijų ir vaikų priežiūros įstaigų, taip pat pedagogų ir tėvų bendravimo ir bendradarbiavimo. Be nacionalinio finansavimo, iš ESF teikiama finansinė parama įtraukties didinimo projektams vaikų priežiūros įstaigose įgyvendinti. **Lenkijoje** buvo įgyvendinamas ESF lėšomis bendrai finansuojamas projektas „Toddler“, kuriuo buvo siekiama steigti oficialios vaikų iki 3 metų priežiūros įstaigas. Įgyvendinant šį projektą atsižvelgiama į konkrečius neįgalių vaikų poreikius.

5.6.4 Kokybės gerinimo priemonės

Nepakankama vaikų priežiūros paslaugų kokybė gali būti kliūtis tėvams, taip pat daro neigiamą poveikį naudojimuisi šiomis paslaugomis. Šių paslaugų kokybė priklauso nuo vaikų skaičiaus įstaigose, auklėtojų kvalifikacijos ir ugdymo programos specializacijos lygio, taip pat nuo patalpų kokybės standartų, pavyzdžiui, fizinės aplinkos ir higienos normų. Tinkamai parengta kokybės sistema galėtų apimti tokias priemones kaip naudojimasis visų registruotų vaikų priežiūros paslaugų teikėjų registravimo ir tikrinimo sistema, taip pat priemonės, skirtas darbuotojų specializacijai didinti, mokymuisi visą gyvenimą stiprinti ir darbo vaikų priežiūros sektoriuje patrauklumui didinti, pavyzdžiui, sudarant geras darbo sąlygas.

2018 m. gegužės mėn. savo pasiūlyme dėl Tarybos rekomendacijos dėl aukštos kokybės ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros Komisija pristatė išsamią ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų kokybės

⁵⁰ Eurofound (2015), *Early Childhood Care: Accessibility and Quality of Services* (liet. „Ikimokyklinė vaikų priežiūra. Paslaugų prieinamumas ir kokybė“), galima rasti adresu <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2015/social-policies/early-childhood-care-accessibility-and-quality-of-services>.

sistemą (ECEC)⁵¹, grindžiamą penkiais principais: prieinamumo ir įperkamumo visoms šeimoms; darbuotojų kvalifikacijos ir nuolatinio tobulėjimo; holistinėmis ugdymo vertybėmis grindžiamo ugdymo turinio kūrimo dalyvaujant vaikams ir tėvams; ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugų ir įstaigų stebėsenos ir vertinimo; valdymo ir finansavimo. Ši sistema sukurta padedant kelių valstybių narių švietimo ekspertams. Šios kokybės sistemos tikslas – stiprinti vaikų priežiūros ir ikimokyklinio ugdymo įstaigas, siekiant užtikrinti kokybiškas vaikų ugdymo ir priežiūros paslaugas, taip pat vaikų iš palankių sąlygų neturinčių šeimų ir specialiųjų poreikių turinčių vaikų įtrauktį. Ja taip pat siekiama didinti pasitikėjimą vaikų priežiūros įstaigomis, siekiant vaikų turinčioms moterims suteikti realių galimybių įsitraukti į darbo rinką arba joje likti.

6. Išvados. Pasiekti Barselonos tikslus – pagrindinė sąlyga norint užtikrinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje ir didesnę dirbančių tėvų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą

2002 m. Europos Vadovų Tarybos patvirtinti Barselonos tikslai tebėra labai svarbūs ir 2018 m. Moterų užimtumo tikslai dar nepasiekti, o moterų ir vyrų užimtumo lygio skirtumai tebėra gana dideli. Iš daugybės įrodymų matyti, kad taip yra daugiausia dėl su priežiūra susijusių įsipareigojimų. Barselonos tikslai tebėra labai svarbūs siekiant skatinti lyčių lygybę; jie taip pat yra svarbi Europos pažangaus, integracinio ir tvaraus augimo strategijos „Europa 2020“ dalis, siekiant didinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje. Pagal Europos socialinių teisių ramstį vaikų priežiūra yra labai svarbi dirbančių tėvų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrai užtikrinti. Vaikų priežiūros paslaugų lygio rodikliai stebimi per Europos semestrą ir yra įtraukti į socialinių rodiklių suvestinę. Atitinkamais atvejais valstybėse narėse atsirandantiems trūkumams šalinti skiriamas Europos struktūrinių ir investicijų fondų finansavimas.

28 šalių Europos Sąjungoje iš esmės pasiektas vaikų iki 3 metų Barselonos tikslas – vaikų priežiūros programose dalyvauja 32,9 proc. vaikų iki 3 metų. Vis dėlto už šio bendro vidurkio slypi dideli valstybių narių skirtumai. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Maltoje, Rumunijoje, Estijoje, Italijoje, Vokietijoje ir Airijoje, padaryta didelė pažanga, tačiau aukštas tam tikrose šalyse, kurios yra šios srities lyderės, teikiamų vaikų priežiūros paslaugų lygis daro labai didelę įtaką bendram ES rezultatui. Iš tikrųjų, keturios valstybės narės – Danija, Nyderlandai, Švedija ir Liuksemburgas – viršija 50 proc. lygį. Kita vertus, sąrašo pabaigoje rikiuojasi Graikija, Lenkija, Čekija ir Slovakija, kuriose šių paslaugų lygis neviršija 10 proc., ir tai kelia nerimą.

Barselonos tikslas, susijęs su vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus priežiūra, dar nepasiektas. Vis dėlto šis rodiklis didėja: ES jis vidutiniškai padidėjo nuo 83 proc. 2011 m. iki 86,3 proc. Kelios valstybės narės, pasiekusios daugiau kaip 95 proc. tikslą, t. y. Belgija, Švedija, Danija ir Ispanija, yra šios srities lyderės. Nemaža pažanga padaryta Rumunijoje, Lenkijoje, Maltoje, Liuksemburge, Vengrijoje, Airijoje, Portugalijoje, Ispanijoje, Latvijoje ir Lietuvoje. Žemiausias šių paslaugų lygis, t. y. mažiau nei 65 proc., nustatytas Lenkijoje, Rumunijoje, Graikijoje ir Kroatijoje. Šios šalys vis dar gerokai atsilieka.

Galimybėms naudotis ir naudotimuisi vaikų priežiūros paslaugomis turi įtakos keletas veiksnių. Pirmasis svarbus veiksnys yra teisės aktuose nustatyta teisė naudotis vaikų priežiūros paslaugomis, kuri suteikiama daugumoje valstybių narių, tačiau labai skiriasi amžius, kurio sulaukus ši teisė įgyjama (pradedant motinos motinystės atostogų pabaiga ir baigiant vaiko amžiumi, kai šis sulaukia

⁵¹ Pasiūlymas dėl Tarybos rekomendacijos dėl aukštos kokybės ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų ir prie jo pridedamas tarnybų darbinis dokumentas.

2,5 ar 3 metų arba net beveik privalomojo mokyklinio amžiaus). Vis dėlto teisė į vaikų priežiūrą nebūtinai yra absoliuti valstybių narių teikiamų oficialios priežiūros paslaugų garantija.

Be teisės į vaikų priežiūrą, tėvų naudojimuisi vaikų priežiūros paslaugomis labai didelę įtaką daro galimybės naudotis vaikų priežiūros paslaugomis, taip pat jų įperkamumas ir kokybė. Išlaidos šioms paslaugoms valstybėse narėse labai skiriasi, o kai kuriose valstybėse narėse, pavyzdžiui, Airijoje, gali būti pernelyg didelės. Pernelyg didelės išlaidos ne tik turi įtakos moterų dalyvavimui darbo rinkoje, bet ir daro neproporcingai didelį poveikį vaikams iš mažas pajamas gaunančių šeimų. Svarbų vaidmenį taip pat atlieka galimybės pritaikyti paslaugas prie tėvų poreikių, įskaitant atstumą iki vaikų priežiūros įstaigų, taip pat prie darbo modelių ir poreikių pritaikomas darbo laikas.

Be to, aukštos kokybės priežiūra turi apimti tokius aspektus kaip pedagoginiai tikslai ir vertybės, taip pat atitinkama vaikų priežiūros darbuotojų kvalifikacija ir nuolatinis tobulėjimas. Labai svarbu stebėti ir vertinti šiuos aspektus; jie nagrinėjami Komisijos pasiūlyme dėl Tarybos rekomendacijos dėl aukštos kokybės ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų. .

Komisija per Europos semestrą toliau stebės vaikų priežiūros padėtį, visų pirma šioje srityje atsiliekančiose valstybėse narėse. Ji toliau stengsis nustatyti kiekvienoje valstybėje narėje kylančias konkrečias problemas, susijusias su galimybėmis naudotis vaikų priežiūros paslaugomis, jų įperkamumu ir aukšta kokybe. Ji taip pat toliau skatins naudotis Europos Sąjungos finansavimu, kad padėtų valstybėms narėms išspręsti kai kurias iš šių problemų.

Be to, dabar, kai jau iš esmės pasiektas pirmasis Barselonos tikslas ir nemaža pažanga daroma siekiant antrojo Barselonos tikslo, taip pat iš esmės pasiektas 2020 m. švietimo tikslas, galbūt atėjo laikas, pasikonsultavus su valstybėmis narėmis, šiuos tikslus peržiūrėti. Atliekant tokią peržiūrą, jeigu jos būtų imamasi, būtų stiprinamos Europos Sąjungos pastangos skatinti pažangų, integracinį ir tvarų augimą; visų pirma ji padėtų įgyvendinti strategijos „Europa 2020“ tikslą pasiekti 75 proc. užimtumo lygį, taip pat sukurti konkurencingą ir dinamišką žinių ekonomiką, grindžiamą aukšto lygio nacionalinėmis švietimo ir mokymo sistemomis. Norint pasiekti šiuos tikslus, reikia skirti dėmesio tokiems klausimams kaip tėvystės poveikis moterų užimtumui ir būtinybė užtikrinti dirbančių tėvų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, šiuo tikslu stiprinant esamas vaikų priežiūros įstaigas ir apskritai suteikiant daugiau galimybių naudotis įperkamomis ir aukštos kokybės paslaugomis.